

Erasmus+

Khetaun (společně): klíčové kroky pro zapojení romských dětí do kvalitních předškolních programů

Mezinárodní monografie

1. O projektu, představení partnerů projektu a národních partnerů	3
1.1 O projektu	3
1.2 Představení projektových partnerů	5
1.2.1 Lotyšsko	5
1.2.2 Slovinsko	5
1.2.3 Česká republika	5
1.2.4 Slovensko	6
1.3 Představení národního kontextu	7
1.3.1 Lotyšsko	7
1.3.2 Slovinsko	8
1.3.3 Česká republika	8
1.3.4 Slovensko	9
1.4 Prezentace národních partnerů	10
1.4.1 Lotyšsko	10
1.4.2 Slovinsko	10
1.4.3 Česká republika	11
1.4.4 Slovensko	12
2. Komplexní program pro zapojení romských dětí do předškolních programů	13
3. Teoretický rámec	15
3.1 Advokacie, podpora a šíření informací o důležitosti předškolního vzdělávání a sociální spravedlnosti ve vzdělávání (Lotyšsko)	15
3.2 Aktivita pro děti, které nedocházejí do předškolního vzdělávání, a jejich rodiče (Slovinsko)	16
3.3 Programy na podporu romských rodin v oblasti péče o dítě a rozvoje dítěte (Česká republika)	19
3.4 Posilování důvěry a propojování předškolních zařízení s různými aktéry v místní komunitě (Slovensko)	21

4. Příklady dobré praxe	25
4.1 Lotyšsko	25
4.1.1 Představení romské dívky Ringla a knížky „Damarův rok“	25
4.1.2 Od hry ke knížce	27
4.1.3 Kreativní workshop „Jedna, dvě, tři! Ostatní budou volní! Pojdte si hrát!“	29
4.1.4 Všichni společně! Oslavy Mezinárodního romského dne	31
4.2 Slovinsko	33
4.2.1 Tvorba vícejazyčné obrázkové knížky „S kamarády k moři / Prijatelni lenca pu mori“	33
4.2.2 Loutkové divadlo: S kamarády k moři	35
4.2.3 Kreativní workshop a novoroční koncert	36
4.2.4 Návštěva ZOO	39
4.3 Česká republika	41
4.3.1 Říkejme si společně – Pohádka o jazýčku	41
3.3.2 Říkejme si společně – Cvičíme hlásky: písmeno F a dechová cvičení	42
4.3.3 Říkejme si společně – Můj den ve školce	43
4.3.4 Říkejme si společně – Cvičíme hlásky: písmeno S a Š, motorika a slovní zásoba	45
4.4 Slovensko	47
4.4.1 Práce se zaměstnanci předškolního zařízení, romskými rodiči a jejich dětmi	47
4.4.2 Sociální dovednosti pro děti raného věku	49
4.4.3 Tvorba dětské obrázkové knížky	51
4.4.4 Mimoškolní aktivity ve školce	52
5. Materiály vytvořené v rámci projektu	54
5.1 Lotyšsko	54
5.2 Slovinsko	55
5.3 Česká republika	57
5.4 Slovensko	59
6. Projekt v číslech	61
7. Vyhodnocení projektu	61
Seznam použitých zdrojů	77

1. O projektu, představení partnerů projektu a národních partnerů

1.1 O projektu

Petra Zgonec, Educational Research Institute

„KHETAUN (Společně): Klíčové kroky pro zapojení romských sociálně znevýhodněných dětí do kvalitních předškolních programů“ byl mezinárodní projekt financovaný Evropskou komisí v rámci programu Erasmus+ (strategické partnerství v oblasti vzdělávání). Projektu se účastnili čtyři partneři: Slovinsko, Lotyšsko, Slovensko a Česká republika.

Projekt byl realizován mezi léty 2015–2017. Koordinátorem byl Institut pro výzkum ve vzdělávání (Educational Research Institute) (ERI), Centrum pro kvalitní vzdělávání Krok za krokem – Step by Step (Slovinsko) (CQE SBS), který na projektu spolupracoval s těmito partnery:

- Centre for Education Initiatives, Lotyšsko
- Škola dokorán, n. o., Slovensko
- Člověk v tísni, o. p. s., Česká republika

Partnerské organizace byly vybrány na základě podobnosti situace v zemích jejich působení a také na základě svých bohatých zkušeností v této oblasti. Tyto zkušenosti se ale navzájem liší, a tak tým dohromady tvoří optimální skupinu.

Každá z partnerských organizací dále spolupracovala s jednou nebo více školkami či předškolními zařízeními:

- Školka Šentvid, Slovinsko
- Školka Pasacina, Lotyšsko
- Školka Košice, Slovensko
- Předškolní kluby (Člověk v tísni a Amalthea) a MŠ Pastelka Ústí nad Labem, Česká republika

Hlavním cílem projektu bylo vyvinout a implementovat celistvý program pro zapojení romských dětí a jejich rodičů do předškolních programů.

Tato publikace byla vytvořena na závěr projektu. Poskytuje tedy ucelený popis aktivit projektu a obsahuje tyto části:

- Prezentace projektových a národních partnerů, specifického národního kontextu jednotlivých států v oblasti předškolního vzdělávání a rané péče u romských dětí.

-
- Vývoj a implementace celistvých programů pro zapojení romských dětí do předškolních programů.
 - Zdůvodnění klíčových výstupů projektu s ohledem na cíle projektu.
 - Příklady dobré praxe v oblasti aktivit pro romské děti a jejich rodiče, které pomáhají k úspěšnému zapojení romských dětí do předškolních programů.
 - Didaktické a jiné materiály pro romské děti, rodiče, pracovníky předškolních zařízení a politické představitele.
 - Výsledky kvantitativního zhodnocení projektu.
 - Výsledky kvalitativního zhodnocení projektu.

1.2 Představení projektových partnerů

1.2.1 Lotyšsko

Kristine Liepina, Centre for Education Initiatives

Nestátní nezisková organizace **Center for Education Initiatives (CEI)** byla založena s cílem podpořit změny ve vnímání role vzdělání ve vytváření lidské a spravedlivé společnosti a ve vývoji dalšího vzdělávání v Lotyšsku bez ohledu na národnost, etnický původ, postavení ve společnosti, náboženství, pohlaví a úroveň tělesného a duševního rozvoje.

CEI realizuje projekty v oblasti vzdělávání, integrace a vývoje občanské společnosti a je také jednou z předních organizací v Lotyšsku v oblasti romské integrace. Silnou stránkou těchto projektů je především vytváření a realizace tréninkových programů pro učitele a další profesionály, které je připravují na práci v multikulturním a inkluzivním prostředí a také vytváření partnerských vztahů na lokální úrovni – mezi školami, rodiči, místní samosprávou, sociálními pracovníky a neziskovými organizacemi. CEI navíc veřejně prosazuje romskou integraci pomocí účasti na vývoji politických dokumentů na národní úrovni.

1.2.2 Slovinsko

Urša Novak, Educational Research Institute

Institut pro výzkum ve vzdělávání (ERI) je přední slovinská organizace pro výzkum ve vzdělávání. Mezi její aktivity patří výzkum, vývoj a realizace projektů v různých oblastech vzdělávání. ERI byla založena slovinskou vládou v roce 1965 jakožto institut pro studium vzdělávání.

ERI působí v devíti centrech. Jedním z nich je Centrum pro kvalitu ve vzdělávání Krok za krokem, které bylo založeno v roce 1995. Toto centrum má za úkol provádět výzkum, vytvářet a realizovat nejrůznější vzdělávací aktivity, které podporují reformy a vývoj ve slovinském státním vzdělávání. Pomocí těchto aktivit se centrum snaží zajistit rovné příležitosti ve vzdělávání pro všechny děti a také zapojit rodiny a místní komunity do vzdělávacích procesů. Jeho programy se zakládají na principech demokratické občanské společnosti, právech rodičů a dětí, současných znalostech o vývoji dítěte a podpoře změn ve vzdělávacím systému.

1.2.3 Česká republika

Kateřina Velíšková, Alena Felcmanová, Člověk v tísni

Člověk v tísni je nestátní nezisková organizace z České republiky. Její činnost zahrnuje poskytování humanitární pomoci a rozvojové spolupráce, podporu lidských práv, ale také vzdělávání a programy sociální integrace. Vzdělávací sekce Varianty poskytuje informační a metodickou podporu, vzdělávací kurzy, didaktické ma-

teriály, odborné konzultace a asistenci školám a pedagogům v oblastech inkluzivního vzdělávání, interkulturního vzdělávání a globálního rozvojového vzdělávání. V těchto oblastech také prosazujeme systémové změny, které přispívají k tomu, aby byl vzdělávací systém inkluzivní a schopný lépe reagovat na výzvy současného světa.

Programy sociální integrace pomáhají lidem ze sociálně znevýhodněného prostředí pomocí poradenských a vzdělávacích služeb. Ve více než šedesáti českých a slovenských obcích také pomáhají místní samosprávy v rozvoji a sociální soudržnosti. V rámci své činnosti programy podporují znevýhodněné děti v předškolních a mimoškolních klubech a pomocí doučování. Sociální pracovníci v terénu se také soustřeďují na asistenci s problémy, jako je nedostačující ubytování, dlouhodobá nezaměstnanost a zadlužení.

1.2.4 Slovensko

Miroslav Sklenka, Škola dokorán, n. o.

Škola dokorán, n. o., je nezisková organizace, která se věnuje komunitnímu rozvoji a celoživotnímu vzdělávání sociálně znevýhodněných skupin se zvláštním důrazem na rodiny s dětmi. Organizace se soustřeďuje na rodiny z různorodých komunit a zasazuje se o rozvoj stimulačního prostředí s důrazem na vzdělávání, zaměstnání, ubytování a zdraví, eliminaci netolerance a podporu dialogu mezi místními aktéry.

Hlavní cíle organizace jsou:

- děti úspěšné ve škole,
- rodiny, které naplňují své hlavní funkce,
- udržitelné různorodé komunity,
- informovaní, aktivní a zkušení experti.

1.3 Představení národního kontextu

1.3.1 Lotyšsko

Sandra Kraukle, Kristine Liepina, Daiga Zake, Centre for Education Initiatives

Romové patří mezi nejstarší etnické menšiny v Lotyšsku, jehož byli součástí už od 16. století. Romská komunita v Lotyšsku je relativně malá, ale informace o její velikosti se v různých zdrojích výrazně liší. Podle Hlavního statistického úřadu byl v roce 2016 počet Romů 5 297, ale Úřad pro záležitosti občanství a migrace uvádí počet 7 042, což je zhruba 0,33 % populace (2 129 320 občanů na začátku roku 2017). Romští představitelé a zástupci romské občanské společnosti však uvádějí, že dané číslo může být daleko vyšší – od 10 000 do 15 000 (Latvian Facts, 2015), protože značná část Romů nechce svou etnickou identitu uvádět.

Lotyšští Romové žili hlavně usedlým životem již v průběhu minulého století a ani teď pro ně není typická migrace (Latvia RAXEN National Focal Point, 2013). Z dostupných dat se naopak dá vyvodit, že většina Romů žije ve větších městech. Pro Lotyšsko není charakteristická ghettoizace ani segregace na regionální ani lokální úrovni a Romové zde tvoří územně rozptýlenou skupinu, která aktivně komunikuje s místní komunitou (Ministerstvo kultury, Informace o politických opatřeních pro romskou integraci v Lotyšsku, 2012).

Romové v Lotyšsku nejsou etnicky homogenní a historicky v Lotyšsku žily dvě hlavní skupiny: lotyšští Romové (Loftitke Roma) a ruští Romové (Xaladytka Roma). Tyto dvě skupiny se od sebe liší teritoriálně, jazykově, kulturně i podobou tradičního života (Ministerstvo kultury, Informace o politických opatřeních pro romskou integraci v Lotyšsku, 2012). Nástup do předškolního zařízení je možný od 1,5 roku věku, ale děti se mohou zapsat také ve dvou, třech, čtyřech, pěti nebo i šesti letech. Děti, které se nezapiší do předškolního vzdělávání, se musí povinně zúčastnit zvláštního předškolního programu pro pětileté a šestileté děti. Předškolní vzdělávání je považováno za součást běžného vzdělávání a všechny děti ho musí ukončit do sedmi let věku. Za zajištění předškolních vzdělávacích institucí jsou zodpovědné jednotlivé okresy. Vzdělávání je zdarma, ale rodiče jsou povinni finančně přispět na zajištění stravy pro děti.

Do formálního předškolního vzdělávání je v Lotyšsku zapojeno zhruba 87 % dětí ve věku 3 až 7 let. Neexistují žádné přesné statistiky o zapojení romských dětí, ale dle výzkumu Romové v Lotyšsku (Latvian Facts, 2015) se ho účastní asi 70 % stejně starých dětí. Výzkum dále ukázal, že 81,5 % Romů považuje za důležité, aby jejich děti a vnoučata navštěvovaly předškolní zařízení, ale ne všichni je do něj zapiší. Mezi hlavní důvody patří to, že romští rodiče nevidí důležitost předškolního zařízení, protože mohou strávit s dítětem den doma a hlídat ho sami (50 %), dále dlouhé čekací listiny (6,2 %) a jazyková bariéra (4,6 %). Výzkum totiž uvádí, že 87,5 % romských rodin běžně komunikuje v romštině, 6,7 % komunikuje v lotyšštině a dalších 5,8 % v ruštině.

1.3.2 Slovinsko

Urša Novak, Educational Research Institute

Předškolní vzdělávání není povinné a je určeno pro děti od jednoho do šesti let věku nebo do začátku povinné školní docházky. Rozhodnutí, zda zapsat, či nezapsat děti do předškolního vzdělávání, je na rodičích. Předškolní vzdělávání je nabízeno sítí státních zařízení, která je doplněna soukromými zařízeními. Státní školky jsou zřizovány místní samosprávou dle potřeb dané oblasti. Školky mohou nabízet různé programy: celodenní, půldenní a částečné, které jsou zajišťovány učiteli a asistenty pedagoga.

Státní školky přijímají děti od jedenácti měsíců věku. Děti zůstávají v jedné instituci až do začátku povinné školní docházky.

Školky nabízejí vzdělávání a péči rozdělené na dvě věkové skupiny:

- první věková skupina: děti od jednoho do tří let
- druhá věková skupina: děti od tří let do nástupu do školy

(<http://www.eurydice.si/images/publikacije/The-Education-System-in-the-Republic-of-Slovenia-2016-17.pdf>)

1.3.3 Česká republika

Kateřina Velíšková, Adéla Lábusová, Člověk v tísni

Romové v Česku tvoří jednu z nejpočetnějších národnostních menšin, ale odhady o její velikosti se vzájemně výrazně liší. Podle Evropského centra pro romská práva se pohybuje mezi 150 000 – 350 000 (RECI, 2015, str. 19), což je 1,4 – 3,3 % populace. Polovina romské populace v Česku je zároveň ohrožena sociálním vyloučením (Zpráva o stavu romské menšiny v České republice 2015, str. 5). Romové také tvoří 87 % z lidí žijících v sociálně vyloučených oblastech. (RECI, 2015, str. 33) Největší množství Romů žije v Ústeckém a Moravskoslezském kraji.

Nerovnost ve vzdělávacím systému je stále značná. Zároveň je ale těžké odhadnout, kolik romských dětí se účastní předškolního vzdělávání. Zpráva RECI říká, že „V České republice neexistuje žádné systematické monitorování účasti dětí ze znevýhodněného prostředí. Studie vývoje vzdělávání romských dětí uvádí, že zhruba 48 % romských dětí se účastní jedné z forem jednoletého přípravného vzdělávání (...), v porovnání s 90 % většinové populace. Tento poměr se za poslední desetiletí příliš nezměnil“ (RECI, 2015, str. 10).

Výrazná změna přišla s novelou školského zákona, podle které je každé dítě povinno projít jedním rokem předškolního vzdělávání před nástupem do školy (ČOSIV). Toto opatření bylo přijato ve snaze zmenšit rozdíly v připravenosti dětí z různých socioekonomických prostředí, především však ze sociálně znevýhodněných oblastí. Novela ale vešla v platnost teprve v září 2017, a tak se její dopady teprve ukáží.

Novela také změnila systém udělování podpory. Dítěti nyní mohou být přidělena podpůrná opatření bez nutnosti kategorizace druhu znevýhodnění (sociální, zdravotní, mentální). Tento princip se odklání od předchozího zaměření na konkrétní diagnózu a přiklání se k takzvané „dynamické diagnóze“, která se soustřeďuje

na hledání konkrétních postupů pro momentální situaci a pro konkrétní stupeň vývoje, a ne na standardizované testování. Změna je teď ve fázi dvouletého přechodného období a ukazuje se být složitou. Širší akademická komunita kritizuje nedostatek příprav a panuje také strach, že systém nebude dostatečně funkční. Učitelům i poradcům také chybí potřebné materiály pro identifikaci a práci se sociálně znevýhodněnými dětmi. Závěrem tedy lze říci, že dětem ze znevýhodněného prostředí je nyní nabízena širší škála podpůrných opatření, ale způsob, kterým budou jejich potřeby diagnostikovány a zpracovány, zůstává nejasný.

1.3.4 Slovensko

Denisa Sklenkova, Škola dokorán, n. o.

Romové představují druhou největší národností menšinu na Slovensku, přestože některé zdroje tvrdí, že jsou dokonce největší menšinou (Šuvada, 2015). V posledním sčítání obyvatel se ale pouze 105 738 obyvatel označilo za členy romské menšiny, což by odpovídalo zhruba 2 % populace. Sčítání bylo ale založeno na dobrovolné identifikaci se skupinou. Většina Romů se, ať už kvůli nevědomosti, či strachu z diskriminace, ke své etnické příslušnosti nepřihlásila a označila se buď za Slováky, či Maďary (Vaňo, 2001). Pokud se v průzkumech otázka změní na „přisuzovanou etnicitu“, odpovědi vypadají výrazně jinak a statistické odhady a sociologické průzkumy se tedy liší.

Někteří odhadují počet Romů na Slovensku na 500 000 (Šuvada, 2015). Atlas romských komunit 2013 uvádí odhad 403 000 Romů, což odpovídá 7,4 % populace. Rada Evropy dokonce odhaduje procentuální zastoupení na 9,17 %. Nehledě na různé odhady je Slovensko jednou z evropských zemí jak s největším absolutním číslem romské populace, tak i relativní velikostí v poměru k populaci (Jurova, 2004, str. 248).

Počet romských dětí pod 15 let byl v roce 2012 odhadován na 151 000 a do roku 2030 se očekával nárůst na víc než 165 000 (Šprocha 2014, str. 147). Pokud vezmeme v úvahu předpoklady snížení porodnosti většinové populace, dá se odhadovat, že poměr romských dětí ve školách a školkách se bude nadále zvyšovat. Přestože romské děti tvořily méně než 7 % ze všech dětí ve školách a školkách v roce 1980, v roce 2012 to již bylo 18 % a do roku 2030 se očekává nárůst na víc než 21 % (Šprocha, 2014, str. 148). Zabránění replikace znevýhodnění na mladou generaci Romů je tedy také důležitou investicí pro budoucnost Slovenska, ze které mohou těžit jak romské děti, jejich rodiče a komunity, tak také společnost a ekonomika jako celek.

1.4 Prezentace národních partnerů

1.4.1 Lotyšsko

Kristine Liepina, Centre for Education Initiatives

Národním partnerem při realizaci projektu v Lotyšsku byla **školka „Pasacina“ (Pohádka) v obci Preili**.

Obec Preili se nachází na jihovýchodě Lotyšska v regionu Latgale, 200 km od hlavního města. Do této obecní správní jednotky je zahrnuto samotné menší město Preili a venkovské oblasti Preili, Aizkalne, Sauna a Pelēči.

V roce 2016 měla tato jednotka 10 329 obyvatel, z čehož 114 neboli 1,1 % byli Romové. Ti jsou povětšinou soustředěni v městě Preili, kde nejsou místně segregováni. Populace je složena jak z lotyšských Romů (Lof-titke Roma), tak z ruských Romů (Xaladytka Roma).

Školka „Pasacina“ je v oblasti jediná a je v ní realizován obecný předškolní program a také obecný předškolní program pro menšiny, obojí pro děti od 1,5 do 7 let věku. Ve školním roce 2016/17 v ní bylo zapsáno 346 dětí, z čehož 11 byli Romové. Na začátku roku 2017/18 bylo ve školce celkem 363 dětí, z nichž bylo 14 romských. Tato školka byla vybrána jakožto národní partner projektu z několika důvodů. Zastoupení Romů v populaci zde překračuje 1 % obyvatel obce (stejná situace je jen v několika dalších obcích) a Preili se navíc nachází ve velké vzdálenosti od velkých měst, ve kterých bývá podpora romské menšiny více přítomna. „Pasacina“ je také jedinou školkou v dané obci, což znamená, že práce s pracovníky tohoto zařízení ovlivní všechny děti z dané oblasti. Obec a školka se navíc k projektu stavěly pozitivně, měly zájem na zlepšení kvality inkluze romských dětí ve vzdělávacím procesu a také na zvýšení zapojení romských rodin ve vzdělávání a širší společnosti.

1.4.2 Slovinsko

Urša Novak, Educational Research Institute

Lublaňská školka Šentvid funguje ve 41 odděleních v rámci čtyř oddílů. Ve školním roce 2015/16 do ní bylo zapsáno 738 dětí, z čehož 7 byli Romové (jedno dítě bylo pouze zapsáno, tři docházely občasné a tři pravidelně). V roce 2017/18 se zapsalo 745 dětí, z čehož bylo 9 Romů. Sedm z nich je ve fázi nástupu do školky, jedno dochází občasné a jedno pravidelně.

Školka Šentvid byla vybrána ke spolupráci, protože většina ostatních romských iniciativ se soustřeďuje na oblasti Prekmurje, Dolenjska nebo Bela krajina a v ostatních oblastech se této otázce žádná organizace nevěnuje. Navíc pro nás tato oblast představovala i výzvu, především proto, že jsme před začátkem projektu neměli s rodinou Strojanů žádný kontakt.

Romská rodina Strojanů žijící na předměstí Lublaně (oblast Roje) byla přesunuta ze spádové oblasti Ambroz do oblasti Šentvid. Rodina žije v domě, boudách a karavanech. Jen část rodiny žijící v domě má přístup k elektrině, vodě a kanalizaci. Boudy a karavany jsou špatně izolovány.

V oblasti Roje neexistuje veřejná doprava ani stezky pro pěší, což obyvatelům výrazně ztěžuje přístup do školek, škol a dalších institucí. Děti docházející do školy mají k dispozici dopravu školním autobusem.

1.4.3 Česká republika

Adéla Lábusová, Kateřina Velísková, Člověk v tísni

Pro testování a monitorování materiálů a tréninkového modulu jsme si vybrali především **předškolní kluby Člověka v tísni**, které se nachází v devíti městech a sociálně vyloučených oblastech. Kromě toho byla do projektu zapojena také státní školka v Ústí nad Labem Pastelka a předškolní klub Almathea v Chrudimi. Všichni pracovníci těchto zařízení byli informováni o průběhu projektu a o vytvořených materiálech. Kromě toho v rámci projektu také proběhla zvláštní monitorovací setkání v Praze, Kladně, Liberci a Ústí nad Labem.

Tito partneři byli vybráni proto, že Člověk v tísni v mnoha sociálně vyloučených oblastech již působí a předškolní kluby jsou jednou ze služeb, které zde nabízí. Bylo tedy přirozené tuto situaci využít a testovat projektové výstupy právě v těchto klubech. Kromě toho jsme materiály také otestovali ve státní školce, abychom dosáhli přesnějšího obrazu. Město Ústí nad Labem bylo zvláště vybráno, protože se v jeho správě nachází nejvíce sociálně vyloučených lokalit (Čada, str. 34). V oblastech, kde předškolní kluby působí, žije až 200 romských rodin v sociálně vyloučených lokalitách, především v ubytovnách. Jedinou výjimkou je Praha, kde rodiny většinou žijí v bytech různé kvality. Procento romských dětí, které v těchto oblastech nedochází do předškolních zařízení, je ale těžké odhadnout, protože tyto statistiky nejsou vedeny s ohledem na etnickou příslušnost. Podle údajů uvedených v novele školského zákona asi 10 % pětiletých dětí v České republice nedochází do žádného předškolního zařízení (návrh zákona: novela zákona č. 561/2004 Sb. a č. 200/1990 Sb., 2015, str. 19).

1.4.4 Slovensko

Denisa Sklenkova, Škola dokorán, n. o.

Národním partnerem Školy dokorán, n. o., byla **školka v Hrebendově ulici č. 5** v Košicích, což je školka v bytovém domě jménem Lunik IX. Od svého vzniku v roce 1997 do ní zatím docházelo celkem pouze 30 romských dětí ve dvou dopoledních třídách. Nyní má školka ale celkem 9 celodenních tříd a 111 dětí dohromady a nachází se v čistě romské oblasti. Školka je určena pro děti od tří do sedmi let a je zřízena městem Košice. Školka je složena ze tří pavilonů, které jsou spojeny chodbou.

Školský zákon č. 245/2008 Sb. uvádí, že předškolní vzdělávání pomáhá individuálnímu sociálnímu, emočnímu, rozumovému, fyzickému, etickému a estetickému vývoji dítěte; dále rozvíjí dovednosti a znalosti dítěte a vytváří podmínky pro další vzdělávání. Pomáhá připravit děti na život ve společnosti s ohledem na jejich individuální a věkovou charakteristiku.

Zdá se, že vláda akutnímu problému v místě Lunik IX nerozumí, záležitosti se nevěnuje, nazírá na ni jako na problémovou lokalitu a nevidí žádný potenciál pro investice. Představitelé Košic nejeví žádnou touhu zlepšit podmínky Romů, kteří v tomto místě žijí. Zároveň je nutno říci, že mnoho tamějších Romů nejeví zájem podmínky zlepšit a zdá se být rezignovaných, například zde neexistují žádné komunitní organizace. Jedinou nadějí pro Lunik IX je zdejší školka, která je uprostřed ghetta. Všechny 111 dětí je romských a dalších 50 rodičů ve školce také pracuje jako pomocná síla, za což dostávají státní podporu. Maximální kapacita zařízení je 111 dětí a počet zapsaných dětí se v průběhu projektu nezměnil. Na základě našeho projektu se ale zájem romských rodičů zvýšil, a tak se školka zrekonstruuje a zvětší, což je velmi důležité, protože je v této oblasti jediná. Ředitelkou školky byla posledních dvacet let paní Anna Klepáčová, která věří, že rodiče jsou teď do vzdělávání dětí více zapojeni, protože vidí přínosy vzdělání na trhu práce. Ředitelka vidí vzdělání jako cestu k emancipaci a jedinou cestu pro zlepšení života Romů, a proto by stát měl takovéto iniciativy podporovat a přispět ke zlepšení situace. V současné době je Lunik IX ghetto, které omezuje možnosti jeho obyvatel, nenabízí žádnou perspektivu nebo naději pro budoucnost a stigmatizuje všechny, co v něm žijí. Realizaci našeho projektu jsme se tudíž rozhodli provést právě zde, a přispět tak ke zlepšení situace tamějších obyvatel, a především tamějších dětí.

2. Komplexní program pro zapojení romských dětí do předškolních programů

Petra Zgonec, Educational Research Institute

Tento projekt je založen na výsledcích mnoha výzkumů, které říkají, že kvalitní předškolní vzdělávání a inkluze dětí ze znevýhodněného prostředí do kvalitních předškolních programů jsou jedním z klíčových faktorů, které předurčují úspěch dítěte v dalším vzdělávání. Tato změna se pak dále projevuje i ve společnosti jako celku (Van der Gaag, 2002; Heckman in James, 2006).

Cílem našeho projektu bylo tedy vyvinout a implementovat celistvý model zapojení romských dětí do kvalitních předškolních programů. Tento program zahrnuje tyto oblasti:

- Důležitost předškolního vzdělávání a zajištění sociální spravedlnosti ve vzdělávání.
- Aktivita pro romské děti, které nejsou zapojené do předškolních programů, a jejich rodiče.
- Informování romských rodičů o důležitosti zapojení dětí do předškolních programů a posilování romských rodin v oblasti péče o dítě a podpory rozvoje dítěte.
- Propojování předškolních zařízení s různými aktéry v místní komunitě.

Tento komplexní program se zaměřil na přímou práci se čtyřmi klíčovými skupinami:

1. Pracovníci předškolních zařízení
2. Děti
3. Rodiče
4. Klíčoví aktéři místní komunity

Tyto komplexní a simultánní aktivity jsou spojeny s činností předškolních zařízení ve všech výše uvedených oblastech, a tak výrazně pomáhají k úspěšnému zapojení romských dětí a jejich rodičů do kvalitních předškolních programů.

Implementace projektu a projektových cílů byla následně naplánována takto:

První rok realizace projektu:

1. **fáze: Vytvoření čtyř modulů a realizace čtyř mezinárodních tréninků na základě těchto modulů.**

Každému z partnerů projektu byl přidělen jeden modul a jeden tréninkový program na základě těchto oblastí:

- Důležitost předškolního vzdělávání a zajištění sociální spravedlnosti ve vzdělávání (Lotyšsko).
- Aktivita pro romské děti, které nejsou zapojené do předškolních programů, a jejich rodiče (Slovinsko).
- Informování romských rodičů o důležitosti zapojení dětí do předškolních programů a posilování romských rodin v oblasti péče o dítě a podpory rozvoje dítěte (Česká republika).
- Propojování předškolních zařízení s různými aktéry v místní komunitě (Slovensko).

2. fáze: Vytvoření čtyř modulů a realizace čtyř národních tréninků pro pracovníky předškolních zařízení na základě těchto modulů.

Každý z projektových partnerů měl za úkol vyvinout specifický národní modul na základě mezinárodních modulů, který byl přizpůsoben konkrétnímu lokálnímu kontextu. Moduly byly poté implementovány ve formě tréninku pracovníků předškolních zařízení v těchto oblastech:

- Důležitost předškolního vzdělávání a zajištění sociální spravedlnosti ve vzdělávání (Lotyšsko, Slovensko, Česká republika, Slovensko).
- Aktivita pro romské děti, které nejsou zapojené do předškolních programů, a jejich rodiče (Lotyšsko, Slovensko, Česká republika, Slovensko).
- Informování romských rodičů o důležitosti zapojení dětí do předškolních programů a posilování romských rodin v oblasti péče o dítě a podpory rozvoje dítěte (Lotyšsko, Slovensko, Česká republika, Slovensko).
- Propojování předškolních zařízení s různými aktéry v místní komunitě (Lotyšsko, Slovensko, Česká republika, Slovensko).

Druhý rok realizace projektu:

3. fáze: Implementace tréninkových materiálů v konkrétních předškolních zařízeních v každé ze zapojených zemí.

Dalším krokem po mezinárodním a národním tréninku byla implementace vyvinutých materiálů v praxi. Každý z partnerů projektu uskutečnil řadu aktivit, mezi něž patřilo:

- Informování pracovníků předškolních zařízení a veřejnosti o důležitosti zapojení romských dětí v předškolních programech (prezentace projektových aktivit, výsledků apod. celému sboru a rodičům ve školce nebo široké veřejnosti při setkáních v místní komunitě atd.).
- Realizace aktivit pro romské děti, které nejsou zapojené do předškolních programů, a informování romských rodičů o důležitosti zapojení dětí do předškolních programů a posilování romských rodin v oblasti péče o dítě a podpory rozvoje dítěte (realizace kreativních workshopů a dalších setkání pro děti a/nebo jejich rodiče, v romských komunitách i v místní komunitě jako takové atd.).
- Propojování předškolních zařízení s různými aktéry v místní komunitě (identifikace klíčových aktérů v místní komunitě, kteří pracují s romskými rodinami a kteří mohou pomoci k úspěšnému zapojení romských dětí do předškolních programů; vytvoření místního týmu s těmito klíčovými aktéry, který se pravidelně setkává za účelem sjednocení přístupu k zapojování romských dětí do předškolních programů atd.).
- Vytváření a publikování materiálů pro romské děti a jejich rodiče (dětská obrázková knížka, rodinná stolní hra atd.) a materiálů o zapojování romských dětí a jejich rodičů do předškolních programů pro pracovníky předškolních zařízení, představitele místní komunity a politické představitele (národní doporučení, evropská doporučení atd.).

3. Teoretický rámec

3.1 Advokacie, podpora a šíření informací o důležitosti předškolního vzdělávání a sociální spravedlnosti ve vzdělávání (Lotyšsko)

Sandra Kraukle, Kristine Liepina, Daiga Zake, Centre for Education Initiatives

Hlavní dokument o právech dítěte – Úmluva o právech dítěte (OSN) – uvádí, že každé dítě má právo na vzdělání a že vzdělávání dítěte má být zaměřeno na plný rozvoj jeho osobnosti, talentu a mentálních a fyzických schopností (Úmluva o právech dítěte, 1989).

Znevýhodněné postavení Romů v evropské společnosti nelze překonat bez rovnosti příležitostí a přístupu ke kvalitnímu vzdělávání pro romské děti. Předškolní vzdělávání je nesmírně důležité, protože efektivně zajišťuje základ pro budoucí učení, předchází nedokončení studia, posiluje rovnost ve výsledcích a celkovou úroveň získaných dovedností.

Dlouhodobé studie dokazují, že účast v kvalitních předškolních programech má dlouhodobý dopad na školní výsledky a úspěchy stejně tak jako na celkový sociální, emoční a fyzický vývoj jednotlivých dětí, ale i jejich rodin. Tyto přínosy jsou ještě větší pro marginalizované nebo jinak znevýhodněné děti (Lazarri & Vanderbroeck, 2013).

Významné množství dětí ze znevýhodněného prostředí v Evropě ale naneštěstí stále nemá přístup k formálnímu kvalitnímu a inkluzivnímu předškolnímu vzdělávání. Studie UNICEF uvádí, že znevýhodněné děti v mnoha případech navštěvují předškolní instituce méně často než jejich vrstevníci, a i když se zapíší, jsou často umístěny do méně kvalitních institucí (UNICEF, 2008).

Zpráva Evropské komise o předškolním vzdělávání z roku 2011 uvádí, že „*přestože potřebují více pomoci, romské děti většinou navštěvují předškolní zařízení výrazně méně často než zbytek populace a změna v této oblasti představuje klíčovou výzvu pro státy Evropské unie*“ (Evropská komise, 2011).

Tento přístup je dále podpořen Doporučením Výboru ministrů Rady Evropy pro členské státy v oblasti vzdělání Romů a kočovníků v Evropě CM/Rec(2009)4, které říká, že účast romských dětí v předškolním vzdělávání by měla být podporována, a pokud to je nutné, podpořena konkrétními podpůrnými opatřeními.

Výzkumy dále dokazují, že děti ze znevýhodněného prostředí (socioekonomicky, sociálním vyloučením či postižením) disproporčně více těží z rané péče a vzdělávání. Zároveň je ale jasné, že ze vzdělávání mají užitek všechny děti včetně těch znevýhodněných. Pozitivní přínos předškolních programů je největší a nejdéle působící, když vzdělávání začne brzy, když má celistvý přístup k rozvoji dítěte a když zahrnuje podporu rodičů a zapojení rodičů a komunity (Park and Vandekerckhove, 2016). Vzdělávání je totiž napojeno na inkluzi a obohacování společnosti, zvýšení lidského kapitálu, rozšíření příležitostí a podporu svobody a blahobytu (Muhammad Nawaz Sharif, 2015).

Interkulturní vzdělávání a boj proti diskriminaci by tudíž měly být prioritami předškolních programů a také klíčovými elementy inkluzivního přístupu vzdělávacích institucí.

Segregace rodin s odlišným kulturním či ekonomickým zázemím může mít negativní dopad na děti a jejich rodiny v oblasti práv, rozvoje a budoucnosti. Předškolní programy tudíž musí zajistit rovnoprávné prostředí pro rodiny z různorodých prostředí, ve kterém se mohou potkat, poznat a získat pomoc, kterou potřebují. Přístup k desegregovanému vzdělávání a dalším institucím je důležitým nástrojem pro podporu sociální spravedlnosti a zdravého vývoje jednotlivců i společnosti.

Pro zajištění sociální spravedlnosti a inkluzivních předškolních zařízení je potřeba následovat doporučení určena J. Laat:

1. Lépe informovat rodiče o přínosech předškolního vzdělávání pro další vývoj dětí.
2. Podporovat inkluzivní školky pomocí kontaktu s rodiči a jejich zapojením do předškolních programů s pomocí romských asistentů.
3. Odstranit hmotné (ekonomické) překážky, které je možné doplnit příspěvky za pravidelnou docházku.
4. Podporovat výchovu doma. (Laat, J. de, 2012)

Pracovníci předškolních institucí pracující v etnicky různorodém prostředí také musí projít specializovaným školením v oblasti sociální spravedlnosti a vzdělávání proti předsudkům se zvláštním ohledem na romské komunity.

Základním principem vzdělávání proti předsudkům je víra v to, že všechny děti a jejich rodiče mohou být úspěšnými a prospěšnými členy společnosti bez ohledu na svůj původ a socioekonomické postavení. Vzdělávání pro sociální spravedlnost je aktivní/aktivistický přístup k překonávání předsudků a stereotypů. Nestačí pouze říci, že nemám předsudky, a zůstat v roli pozorovatele. Je potřeba, aby každý jednotlivec aktivně jednal a bojoval s personálním i institucionálním chováním, které podporuje diskriminaci (ISSA, 2005).

Podpora sociální spravedlnosti je dále spojena s hodnotami rovnosti a spravedlnosti. Rovnost v praxi znamená, že všechny děti a jejich rodiny mají nárok na tu stejnou pomoc a stejné služby. Spravedlnost uznává potřeby jednotlivce a podporuje udělování pomoci těm, kteří ji potřebují nejvíc. Předškolní instituce mohou užít těchto hodnot ve vztahu ke členům místní komunity a zohledněním zájmů, dovedností a potřeb komunity (ICDI, 2017).

3.2 Aktivita pro děti, které nedocházejí do předškolního vzdělávání, a jejich rodiče (Slovinsko)

Petra Zgonec, Educational Research Institute

Romové představují největší a také nejzranitelnější etnickou menšinu v Evropě. Celková populace Romů v Evropě činí asi 10–12 milionů (Bernát and Rahman, 2014). Tato populace čelí zvýšenému riziku chu-

doby a sociálního vyloučení v porovnání se zbytkem Evropy (EU and Roma). Podle údajů Rady Evropy a UNESCO (2007) zhruba polovina romských dětí nedokončí povinnou školní docházku (Vonta, 2013 in Vonta et al., 2013), což je považováno za jeden ze zásadních předpokladů pro zlepšení ekonomického postavení.

Co se týče vzdělávacího systému ve Slovinsku mezi lety 1991 a 2002 (na základě obecného Dokumentu o stavu romské menšiny ve Slovinsku: *Splošne informacije o romski etnični skupnosti v Republiki Sloveniji*, 2006), více než 65 % Romů zde nedokončí povinnou školní docházku. Procento úspěšných romských studentů je navíc výrazně nižší než procento ostatních dětí (Vonta, 2013 in Vonta et al., 2013). K podobným závěrům došla také pozdější celostátní studie výsledků romských dětí na prvním stupni povinné školní docházky (*Nacionalne evalvacijske študije o uspešnosti romskih učencev v osnovni šoli*; Vonta et al., 2011). Ve školním roce 2005/2006 a 2008/2009 úspěšně dokončilo první stupeň pouze 60 % Romů, kteří se výzkumu účastnili (ibid).

Mnoho výzkumů přitom uvádí, že zapojení romských dětí do kvalitních předškolních programů je jedním z klíčových faktorů určujících úspěch v dalším vzdělávání a zapojení do společnosti (Vonta, 2013 in Vonta et al., 2013). Výsledky výše zmíněné slovinské studie také ukázaly, že zapojení romských dětí do školek je jedním z klíčových ukazatelů toho, jak si tyto děti povedou na prvním stupni. Nehledě na tyto výsledky a studie většina romských dětí do předškolního vzdělávání stále nedochází (Dokument o stavu romské menšiny..., 2012).

Slovinsko tedy patří mezi země, které se potýkají s nízkou účastí romských dětí v předškolním vzdělávání. Přesné statistiky o úrovni zapojení neexistují, ale výsledky výše zmíněné studie (Vonta et al., 2011) ukazují, že jen zhruba polovina romských dětí v první třídě v roce 2009/10 se předtím zapojila do nějaké formy předškolního vzdělávání. Téměř třetina ředitelů/ředitelky ale neměla o zapojení romských dětí žádné záznamy, a tak se dá předpokládat, že dané výsledky jsou nakonec ještě více znepokojivé.

Je také potřeba zdůraznit, že děti pocházející z rodin s nízkými příjmy nebo z minoritních skupin společnosti mají v průměru větší problémy s přístupem k předškolním programům a rané péči (Vandenbroeck and Lazzari, 2013 in Jager, 2015). Z toho se dá vyvodit, že přístup k předškolním programům a rané péči není stejný pro všechny děti. Školky a předškolní zařízení se tedy musí snažit poskytovat kvalitní předškolní programy také dětem z etnických menšin a dětem z rodin s nízkými příjmy, aby se dosáhlo rovnosti v poskytování péče (Vonta, 2013 in Vonta et al.).

Důležitost zajištění rovného přístupu k rané péči a předškolním programům pro všechny děti je definována již v Úmluvě o právech dítěte (1989). Evropské země jsou signatáři této úmluvy, a tím pádem i povinny její znění respektovat (Vonta, 2010). Tyto snahy jsou zároveň napojeny na celkové zajištění kvality předškolních programů (Tankersley et al., 2013), protože kvalita programů je úzce spjata s rovným přístupem při jejich implementaci (Vonta, 2013 in Vonta et al., 2013).

Situace v praxi se naneštěstí od těchto závazků výrazně liší. Jager (2015) cituje výsledky výzkumu skutečného ve Slovinsku, který analyzoval přístup ředitelů/ředitelky a pracovníků předškolních zařízení k realizaci

předškolních programů pro znevýhodněné děti. Výzkum ukázal, že předškolní zařízení se většinou nezabývají tím, jaké děti se k nim nezapisují. Ještě více znepokojivé je to, že jsou si většinou vědoma, že tyto děti (také) pocházejí ze znevýhodněného prostředí (ibid).

Prvním krokem k budování důvěry mezi marginalizovanými skupinami a předškolními zařízeními nebo jejich pracovníky jsou proaktivní aktivity (Jager, 2016). Mezi tyto patří mobilní služby jednotlivých institucí, které jim umožní přijít do kontaktu s cílovými skupinami obyvatel, které by je jinak nevyhledaly (Buck, 2009 in Buck et al., 2009). Dle údajů několika mezinárodních dokumentů, výzkumů a dalších zdrojů je důvěra romských rodičů v instituce a pracovníky předškolních zařízení jedním z klíčových požadavků pro zapojení jejich dětí do předškolních programů (např. Quality in Early Childhood Education and Care, 2013; Save the Children, 2001, Building Futures: Developing trust, 2009 et al.).

V kontextu Slovinska existují dva klíčové dokumenty (dodatek k osnovám předškolního vzdělávání: Dodatek h Kurikulu za vrtce za delo z otroki Romov, 2005 a Strategie vzdělávání romské populace ve Slovinsku, 2004), které zdůrazňují důležitost budování důvěry mezi romskými rodiči a předškolními zařízeními. Druhý z nich dokonce dává důraz již na přípravné aktivity před zapsáním dítěte do předškolního zařízení, protože tyto aktivity a události pomáhají budovat důvěru mezi rodiči a pracovníky daného zařízení. Také domácí návštěvy pracovníků předškolních zařízení a budování vztahů s rodiči je velice důležité (ibid).

Výše zmíněná Strategie také navrhuje zahrnutí aktivit pro děti a jejich rodiče, které postupně informují o dané instituci, jejích pracovnících, zapsaných dětech a jejich rodičích tak, aby byl přechod z domova do předškolního zařízení co možná nejsnazší. Je také potřeba mít na vědomí potřebu přidělit větší míru pozornosti přechodům mezi různými typy učení a učebního prostředí (např. z domácího prostředí do školky nebo ze školky do školy atd.) (Režek, 2013 in Vonta et al., 2013). Tyto přechody jsou doprovázeny pozitivním očekáváním, ale také nejistotou a stresem, což může vést k mnohým problémům. Čím jsou rozdíly mezi starým a novým prostředím plynulejší, tím snazší je přechod mezi nimi. V případě romských dětí je domácí prostředí často velmi odlišné od institucionalizovaného prostředí předškolních a školních zařízení, kam se mají zařadit. Kvůli tomu je jejich přechod z jednoho do druhého často náročnější a doprovodný stres a nejistota větší (ibid).

V oblastech s větším výskytem romské populace je jedním z důležitých kroků také zahrnutí romských představitelů do předškolních zařízení, což také může pomoci usnadnit přechod z domácího do předškolního prostředí (Vonta et al. in Jager, 2015). Podporování zapojení pracovníků z různého kulturního a etnického prostředí je důležité nejen pro romské děti, ale také pro další děti z odlišného prostředí (Vandenbroeck and Lazzari, 2014, ibid). Předškolní zařízení, ve kterých jsou zaměstnaní pracovníci z jiného kulturního a etnického prostředí, jsou úspěšnější v zapojování rodin z odlišného (a znevýhodněného) prostředí (de Graaff a van Keulen, 2008, ibid).

3.3 Programy na podporu romských rodin v oblasti péče o dítě a rozvoje dítěte (Česká republika)

Adéla Lábusová, Kateřina Velíšková, Člověk v tísni

Romská menšina stále čelí významným překážkám v socioekonomickém vývoji a čelí diskriminaci napříč státy Evropské unie (Effective Roma integration measures in the Member States 2016, Evropská komise, str. 8). Navzdory snahám o zlepšení situace v jednotlivých členských státech se zdá, že protiromské nálady v mnoha státech v poslední době sílí (ibid, str. 8).

Romské menšiny často čelí různým typům vyloučení z většinové společnosti, které jsou ale často úzce propojeny. Prostorové vyloučení často znamená, že daná skupina žije v těžko přístupných oblastech, což vede k výrazně nižší kvalitě bydlení. Ekonomické vyloučení vede k dlouhodobé nezaměstnanosti a/nebo závislosti na státním sociálním systému. Sociální vyloučení často znamená, že veškeré sociální kontakty spadají pod okruh rodiny a známých ve stejné životní situaci. Kulturně vyloučené rodiny často postrádají obecné kulturní povědomí a ve vyhledávání společenských aktivit bývají pasivní. V rodinách, které dlouhodobě žijí ve vyloučeném prostředí, se i pravidelné návštěvy lékaře a prevence nemocí stávají problematickými (Tréninkový modul a materiály pro práci s profesionály a veřejností, 2017, str. 3).

Vzdělávání je napojeno jak na sociální, tak i na kulturní vyloučení. Děti z vyloučeného prostředí často nenavštěvují žádné předškolní zařízení a častěji se u nich objevují problémy ve škole a školní neúspěch v běžných vzdělávacích institucích (Early Childhood Education & Care & Long-term Effects, 2016, str. 8). Tyto důsledky se často projevují vysokou absencí, omluvenou či neomluvenou. Rodiče dětí ze znevýhodněného prostředí také často dokončili jen základní vzdělání, v případě České republiky často v bývalých zvláštních školách.

Zkušenosti rodičů v oblasti vzdělávání se dále projevují ve výchově dětí. Rodiče nejsou seznámeni s přípravou pro školní vzdělávání a často neví, které aktivity rozvíjí jaké dovednosti nebo jaký typ znalostí je důležitý pro budoucí vzdělávání. Často také neznají návyky, které mohou být dětem dále nápomocné ve škole. Co je však nejdůležitější, často jim také chybí motivace, protože jejich vlastní životní zkušenosti je přivedly k tomu, že vzdělávání nemá žádný významný dopad na pozdější život a nepomůže k začlenění do většinové společnosti. Klíčovým elementem pro podporu sociálně znevýhodněného dítěte je tedy nesoudit jeho potenciál na základě rozdílů mezi ním a dětmi, které vyrůstaly v odlišném prostředí. Tento přístup je také základem nově zavedené „dynamické diagnózy“ v novele školské zákona v České republice. Pro pracovníky předškolních zařízení je klíčové stavět na znalostech a schopnostech každého konkrétního dítěte a na jejich základě pak vybrat vhodné učební metody (Říkáme si společně / Vakeras jekhetane: Metodika pro podporu předškolního vzdělávání, 2016, str. 6).

Jedním z klíčových opatření pro zlepšení současné situace je tedy zlepšení přístupu k ranému vzdělávání a péči, které má „*dlouhodobý dopad na výsledky ve vzdělání stejně tak jako na celkový sociální, emoční a fyzický vývoj, obzvláště u znevýhodněných dětí*“ (Rané vzdělávání a péče a její dlouhodobé dopady, str. 4). Pří-

stup k ranému vzdělávání může být jedním z nástrojů pro snížení nerovnosti ve společnosti a zvýšení šancí na úspěch ve vzdělávání pro děti ze znevýhodněného prostředí (UNICEF, 2008, str. 11).

Inkluze ve vzdělávání v českém kontextu stále představuje problém. Podle studie Amnesty International jsou romské děti „*stále disproportčně umisťovány do škol pro děti s lehkým mentálním postižením, v běžných vzdělávacích institucích jsou často segregovány do romských škol či oddělených tříd a i v případech, kdy jsou integrovány do běžných tříd, často čelí rozdílnému přístupu ze strany spolužáků i učitelů a jsou často terčem šikany a předsudků*“ (Amnesty International, 2016). Tuto situaci podobně popisuje také Zvláštní zpráva o začleňování romských dětí do předškolního vzdělávání a péče (RECI, str. 10).

Posilování rodičovských kompetencí romských rodičů a rodičů ze znevýhodněného prostředí je tedy zcela klíčové. Tyto snahy zároveň musí být založeny na respektu ke kulturním a společenským zvyklostem a musí se snažit o posílení rodičovských kompetencí v rámci konkrétního kulturního kontextu.

Jedním z možných řešení je nabídnout celistvý soubor podpůrných opatření a materiálů pro podporu romských nebo sociálně znevýhodněných rodičů a dětí s důrazem na zvýšení vzdělávacích dovedností a na dlouhodobé změny přístupu ke vzdělávání. Jako příklad takového přístupu lze uvést zkušenosti z Programů sociální integrace Člověka v tísni, které již osmnáct let podporují znevýhodněné rodiny v oblasti vzdělávání a péče o dítě (Sedláčková, Lánská, Ranglová, 2015).

Jedním z důležitých nástrojů pro správný rozvoj dítěte, který se dá jednoduše implementovat, je fonemické uvědomování. Termínem fonemické uvědomování je označována vědomá schopnost rozkládat slova na jednotlivé hlásky a manipulovat s nimi (Bytešníková 2012, str. 115). Tato schopnost je klíčová pro učení čtení i psaní a je důležitou součástí přípravy dětí ze znevýhodněného prostředí na školní docházku. Nejlepším způsobem, jak zlepšit schopnost fonemického uvědomování, je s dítětem mluvit, číst mu příběhy či básničky, poslouchat mluvené slovo či audioknihy, zpívat anebo cvičit s dítětem říkanky. Tyto aktivity je potřeba pravidelně zapojovat do života v rodině, což je běžné u rodin střední a vyšší třídy. V těchto rodinách se důležitost těchto aktivit nutně nereflektuje, ale jsou přirozenou součástí každodenních aktivit. Rodiče ze znevýhodněného prostředí svým dětem ale daleko méně často čtou, vyprávějí příběhy nebo vysvětlují širší souvislosti o světě (Říkáme si společně / Vakeras jekhetane: Metodika pro podporu předškolního vzdělávání, str. 4).

Významné změny mohou být také docíleny informováním rodičů o prospěšnost jednoduchých úkonů, návyků a aktivit, které je snadné implementovat, ale které také hrají významnou roli při vytváření stimulujícího prostředí pro učení a rozvoj dítěte. Často je též vhodné podávat rodičům informace týkající se zdraví a zdravého vývoje dítěte (dětský lékař, péče o zuby atd.), předškolního vzdělávání (informace o zápisech) nebo podmínek pro získání státní podpory v rodičovství (Říkáme si společně / Vakeras jekhetane: Metodika pro podporu předškolního vzdělávání, str. 8, 10).

Další důležitou součástí podpory rodičů ze znevýhodněného prostředí je šíření informací o přínosech raného vzdělávání a docházení do školek stejně tak jako podpora rodičů v oblasti jejich rodičovských kompetencí a zdravého vývoje dítěte (Říkáme si společně / Vakeras jekhetane: Metodika pro podporu předškolního vzdělávání, str. 13).

3.4 Posilování důvěry a propojování předškolních zařízení s různými aktéry v místní komunitě (Slovensko)

Miroslav Sklenka, Škola dokorán, n. o.

Jedním z důležitých faktorů přispívajících k účasti a úspěšnému zapojení dětí do předškolního vzdělávání je spolupráce s rodiči a širší komunitou. Romští rodiče ale nejsou považováni za rovnocenné partnery v organizaci předškolního zařízení, a tak často nejsou aktivně zapojeni v širších vzdělávacích procesech a utváření vzdělávací praxe jejich dětí. Převládající zapojení rodičů je iniciováno ze strany institucí formou poskytování informací, na rozdíl od aktivního zapojení rodičů formou, která by respektovala a využívala jejich kulturní a sociální potenciál.

Studie RECI+ Slovensko za rok 2017 uvádí, že formální vztahy mezi předškolními zařízeními a rodiči mají mnoho nedostatků. Neexistuje zde sledování ani hodnocení potřeb jednotlivce, rodiny ani komunity, stejně tak jako kvalitní příprava pro takovéto sledování. Existují přitom přesvědčivé údaje o tom, že obzvláště neformální vztahy a podpora neformálního vzdělávání v domácím prostředí pomáhá k vytvoření příznivého prostředí pro péči a učení pro děti i jejich rodiče. Překážky v oblasti důvěry mezi romskými komunitami a dalšími aktéry dané obce nebo oblasti mají pak dopad na širší zapojení těchto komunit do předškolních programů stejně tak jako úspěšnost realizovaných aktivit. Dostupné informace ukazují, že předškolní zařízení často nemají vybudované kanály přímé spolupráce s rodinami, jejichž děti k nim docházejí. Navíc zde neexistuje žádný komplexní systém pro rozšiřování či podporu rodičovských kompetencí nebo zapojení rodičů do vzdělávacích aktivit. Většina školek neorganizuje tréninky nebo podpůrná setkání pro rodiče, navíc i v případě, že taková setkání probíhají, se romští rodiče často neúčastní, protože se necítí vítáni. Zapojení rodičů do aktivit v předškolním zařízení je přitom důležité, protože posiluje komunikaci mezi zařízením, rodinou a širší komunitou. Nedostatek „vnější“ komunikace má také vliv i na komunikaci „vnitřní“ a fungování zařízení tak neodráží názory, potřeby či přání dítěte a jeho rodiny. Oboustranně prospěšný vztah mezi předškolním zařízením a rodičovskou komunitou vyžaduje strategii aktivního zapojení obou aktérů, která je založena na důvěře a oboustranném respektu. Vývoj takovéto strategie přitom musí vzejít z daného předškolního zařízení a musí být formulován jako součást standardního přístupu dané instituce.

Zlepšení životních podmínek znevýhodněné části populace zahrnuje především zlepšení přístupu ke vzdělávání, zaměstnání, zdravotní péči, ubytování a sociálním službám. Tyto aspekty je pak nutné od začátku adresovat společně a jednotně. Marginalizace není způsobená pouze jedním faktorem, ale mnoha navzájem propojenými příčinami. Řešení pouze jednoho aspektu problémů tudíž nevede ke změně situace jako celku, protože k tomu je potřeba komplexní přístup zahrnující současné řešení všech příčin současně. Důležitost žádné z daných příčin zároveň nesmí být podceněna.

Každá z příčin marginalizace ovlivňuje ostatní příčiny, a tak vynechání jedné z nich negativně ovlivní vý-

voj v ostatních oblastech. Je například těžké získat dobré zaměstnání bez dobrého vzdělání. Špatné životní podmínky a ubytování vedou ke špatnému zdraví a také k horším školním výsledkům. Na druhou stranu vzdělání, zaměstnání, zdraví i ubytování mohou být ovlivněny jednou a tou samou změnou. Zlepšení dopravní infrastruktury může vylepšit přístup ke vzdělávání, zdravotní péči i kvalitnímu zaměstnání. Jedna konkrétní změna ale nutně nemusí mít takto znatelný efekt. Výstavba nové kliniky nutně nemusí přinést zlepšení ve zdravotní situaci obyvatel dané oblasti. K tomu, aby tato změna přinesla kýžený efekt, jsou také potřeba noví pracovníci daného zařízení, sociální pracovníci a také dopravní služby.

Problémy ovlivňující romskou komunitu mají vliv na celou městskou část či obec, a musí být proto adresovány v širším kontextu. Pokud jsou služby poskytované romským komunitám nekvalitní, je velmi pravděpodobné, že služby poskytované zbytku populace nejsou o moc kvalitnější. Zlepšení této situace je v rukou místních orgánů. Představitelé romských komunit mají přehled o tom, jaké služby jsou potřeba, proč jsou potřeba, jaké jsou překážky v rozvoji a jak mohou být překonány, co je finančně dostupné a co realistické. Zapojení těchto představitelů do implementace projektů také zvyšuje pocit zodpovědnosti za změnu v samotné romské komunitě, čímž se také zvyšuje udržitelnost prováděných změn. Na druhou stranu je ale potřeba také zapojení majoritní společnosti, protože se jím podporuje interakce a spolupráce mezi danými komunitami a předchází se stigmatizaci romské komunity. Političtí představitelé se tedy musí zaměřit na rozvoj romských komunit ne kvůli jejich etnickému původu, ale kvůli jejich sociálnímu vyloučení a znevýhodnění, a musí uzpůsobit pomoc a podporu na základě specifických místních potřeb.

Sklenka, M. a Sklenkova, D. (Rodicovstvo zalozene na dovere, 2016) uvádějí, že spolupráce všech aktérů je důležitá také v oblasti rané péče a zapojení do předškolních programů. Nejdůležitějšími partnery pro pracovníky předškolních zařízení jsou vždy rodiče a širší komunita. Jejich zapojení má vliv na úspěšnost zapojených dětí, protože jejich úspěchy závisí na prostředí, ve kterém se děti pohybují. Kvalita daného prostředí závisí na rodičovských dovednostech, protože rodiče jsou první učitelé svých dětí. Cílovou skupinou pracovníků předškolních zařízení tedy nejsou pouze zapsané děti, ale také jejich rodiče. Dalším důležitým aktérem je pak místní samospráva. Všichni aktéři místní samosprávy (starosta/starostka, radní a sociální pracovníci) mají vliv na fungování předškolních zařízení v dané oblasti. Obec, popř. městská část, je zřizovatelem předškolních zařízení a je odpovědná za jeho fungování. Orgán místní samosprávy také zaměstnává sociální pracovníky, pracovníky místní komunity a terénní zdravotníky. Všechny tyto pozice jsou přitom důležité pro romské děti a jejich rodiče. Ovlivňují další aspekty každodenního života jako ubytování, zaměstnání a zdravotní péči pomocí poradenství, terénní práce a doučování v rodinách. Pokud chceme zlepšit životní podmínky romských komunit, musíme se zaměřit na rozbití celého cyklu chudoby. Zaměřit se pouze na vzdělávání nebude stačit ke změně celé situace (Sklenka, M., Sklenkova, D., Zdravie a dieta, 2016).

Rada Evropy (ROMACT Handbook, 2016) uvádí, že při omezování sociálního vyloučení romských a jiných komunit napříč státy Evropy je zapotřebí lokální akce, a to z těchto důvodů:

- Ve většině evropských států s podstatnou romskou menšinou je již vytvořena národní strategie pro romskou integraci. Ty ale nemohou fungovat bez jejich úspěšné implementace na lokální úrovni.
- Situace romských komunit se v jednotlivých oblastech liší stejně tak jako situace zbytku populace. Je proto důležité národní strategie implementovat s ohledem na místní potřeby. Většina státních služeb je navíc zpracovávána a distribuována právě na lokální úrovni. Je proto velice důležité, aby tyto služby naplňovaly práva a potřeby Romů stejně tak jako dalších skupin místní populace.
- Přímě volení zástupci dané obce nebo městské části se také mohou autonomně rozhodnout o svém přístupu k potřebám romské komunity. Je proto potřeba ovlivnit fungování lokální správy v otázkách romské integrace.
- Romské komunity, stejně jako jiné menšiny, se také mohou nejsnadněji organizovat, ovlivnit dosah svých práv, prezentovat svoje zájmy a kolektivně se zapojit do občanské společnosti právě na lokální úrovni. Tyto aktivity mohou být například realizovány zformováním místní neziskové organizace zahrnující romské komunitní spolky i organizace věnující se občanským právům nebo rozvoji komunity.
- Lokální úroveň, a obzvláště konkrétní čtvrť nebo část obce, představuje také důležitou součást života lidí: místo, které znají, o které se zajímají a ve kterém mohou něco změnit. Pokud chceme, aby byly romské a jiné vyloučené skupiny obyvatel občansky aktivní, musíme zapojit aktivity nejen na úrovni regionů nebo měst, ale také samotných čtvrtí nebo částí obce.
- Lokální úroveň je také místem pro inovaci, protože aktivní organizace i jednotlivci mohou aplikovat kreativní řešení problémů. Národní strategie by tedy měly respektovat inovace a aktivitu na lokální úrovni a úspěšné příklady dobré praxe pak šířit i do jiných oblastí.

Všechny organizace, které mohou pozitivně přispět k integraci Romů, by měly být aktivní na lokální úrovni. Obzvláště důležité jsou orgány místní správy, protože jsou právně i ústavně zodpovědné za dodržování práv všech občanů. Občanská společnost je pak důležitá pro artikulaci potřeb komunity a stejně tak pro aktivní spolupráci a proaktivní řešení komunitních problémů (ROMACT manual, Council of Europe, 2016).

- Volení zástupci místní samosprávy hrají klíčovou roli jakožto zástupci místní komunity. Mají důležitá práva i povinnosti, které často zasahují do mnoha oblastí (bydlení, sociální služby, zdravotní péče atd.). Často jsou také důležitými zaměstnavateli. Je potřeba, aby vedli svou komunitu v oblasti romské integrace a aby byli příkladem, který mohou ostatní členové komunity následovat.
- Regionální orgány státní správy také hrají podstatnou roli. Některé jejich pravomoci jsou také velmi důležité pro místní komunity a mohou pomoci přeměnit národní strategie romské integrace v konkrétní aktivity na lokální úrovni.

- Představitelé místní správy v konkrétních oborech a oblastech se také musí zapojit, aby se integrační strategie úspěšně realizovala na lokální úrovni. Obzvláště důležití jsou místní představitelé z oblasti vzdělávání, zdravotní péče, sociálních služeb, bydlení, policie a justice.
- Dalším důležitým aktérem jsou romské organizace, protože znají potřeby a přání lokální romské komunity a mohou podpořit aktivitu Romů v občanské společnosti.
- Další lokální organizace občanské společnosti mohou také významně přispět k řešení problémů romských komunit, například pokud se soustředí na oblast lidských práv, právního poradenství nebo komunitního rozvoje.
- Soukromé podniky mají také svůj význam, protože zaměstnávají členy místní komunity a mohou zajišťovat některé služby. Můžou proto přispět mnoha způsoby, například formou finanční podpory pro specifické aktivity či projekty.

4. Příklady dobré praxe

1.1 Lotyšsko

Sandra Kraukle, Kristine Liepina, Daiga Zake, Centre for Education Initiatives

4.1.1 Představení romské dívky Ringla a knížky „Damarův rok“

NÁZEV AKTIVITY

Představení romské dívky Ringla a knížky „Damarův rok“

MÍSTO REALIZACE AKTIVITY

Školka „Pasacina“, obec Preili

DÉLKA AKTIVITY

Hodina a půl + čas, kdy měly romské rodiny šanci seznámit se se školkou a pohovořit si s učiteli a ředitelem

ÚČEL AKTIVITY

Pozvat romské rodiny, jejichž děti ve školce nejsou zapsány, a představit jim její prostředí a seznámit je s tím, co školka může nabídnout, v přátelském a neformálním prostředí.

CÍLE AKTIVITY

Cíle pro děti:

- Podpořit účast romských dětí na hrách, aktivitách, čtení a učení.
- Podpořit vzájemné seznámení, porozumění, přijetí a spolupráci.

Cíle pro rodiče:

- Umožnit romským rodičům seznámení s předškolním vzděláváním a s pracovníky školky.
- Podpořit vzájemné seznámení, porozumění, přijetí a spolupráci.

POTŘEBNÉ MATERIÁLY

Panenko, projektor, knížka „Rok Damar“, lupa, javorové listy, proužky papíru, vějíře, bílá pírka, barevné lístky, nálepky s květy, papíry, nahrávky hudby, přehrávač.

JAK BYLA AKTIVITA REALIZOVÁNA?

Příprava:

- Informování o aktivitě – informování pracovníků školky a pozvání rodičů dětí do školky; romští asistenti pozvali romské děti a jejich rodiny, které do školky nedochází.

Aktivita:

- Představení panenky – romské dívky Ringla (postava z oblíbené dětské knížky v Lotyšsku). Ringla je na podzim pozvána do školky, ale má strach, protože se ještě nenaučila názvy ročních období a měsíců. Děti se společně rozhodnou jí pomoci.
- Příběh o podzimu – Děti tancují, zatímco hraje písnička o podzimu. Děti ze školky jsou podněcovány k tomu, aby tancovaly společně s ostatními dětmi. Po skončení písničky děti společně vyjmenují podzimní měsíce, popíší, co se v tomto ročním období děje a co dělají ve školce. Následuje zábavná hra s javorovými listy „Dofoukej k sousedům“, ve které jsou děti rozděleny napůl podélnou čarou a snaží se dofoukat listy ze své strany k „sousedům“.
- Příběh o zimě – Děti se rozdělí do dvojic (s dalším dítětem nebo s rodičem) a snaží se pomocí vějířů udržet pírko jako vločku ve vzduchu. Po této hře děti společně vyjmenují zimní měsíce, popíší, co se v tomto ročním období děje a co dělají ve školce.
- Příběh o jaru – Učitelé přehrají písničku o jaru a poté pustí dětem nahrávky ptačího zpěvu. Děti se snaží ptáky poznat a pojmenovat. Po skončení tohoto úkolu děti společně vyjmenují jarní měsíce, popíší, co se v tomto ročním období děje a co dělají ve školce.
- Příběh o létě – Během písničky o létě děti utvoří skupiny podle barvy papírků, které mají na oblečení. Pak mají za úkol společně s rodiči najít lístky stejné barvy a s pomocí nálepek a lístků ve skupině vytvořit květinu.
- Závěr – Každé dítě dostane lupu a knížku „Damarův rok“ jako dárek. Je to knížka v lotyšštině a romštině o romském chlapci Damarovi a jeho životě v jednom roce. Lupa dětem pomůže ve zkoumání detailů na obrázcích v knížce. Děti si knížku prohlédnou společně s rodiči.

Po skončení aktivity měli rodiče hodinu na to se seznámit s prostory školky a s jejími pracovníky.

JAKÉ BYLY REAKCE ÚČASTNÍKŮ?

Aktivitu se všichni účastníci se zájmem a zvědavostí. Aktivita proběhla v příjemné a upřímné atmosféře. Některé z mladších dětí měly občas problém pracovat ve skupině nebo se soustředit, ale větší děti a dospělí jim pomohli.

Na konci aktivity měly děti šanci průběh ohodnotit pomocí nálepek s obličejí. Děti označily usmívající se obličej, protože je aktivita bavila. Rodiče se spolu seznámili a poznali ředitele školky a učitele. Viděli pozitivní přístup a zájem pracovníků, naučili se podpořit vývoj dítěte jednoduchými hrami a viděli, že romské děti a rodiče nejsou segregováni. Rodiče viděli své děti spolupracovat s ostatními a podpořili je, když to bylo potřeba. Všichni rodiče (romští i neromští) si četli darovanou knížku s velkým zájmem.

DŮLEŽITÉ INFORMACE

Protože jsou pozváni i rodiče, je potřeba zahrnout i aktivity, do kterých se mohou zapojit. Velmi důležité je také vytvoření otevřeného, bezpečného a přátelského prostředí.

4.1.2 Od hry ke knížce

NÁZEV AKTIVITY

Od hry ke knížce

MÍSTO REALIZACE AKTIVITY

Oddělení dětské literatury v obecní knihovně v Preili

DÉLKA AKTIVITY

Hodina a půl

ÚČEL AKTIVITY

Seznámit romské rodiče s možnostmi, které nabízí obecní knihovna, podnítit jejich zájem a podpořit je v užívání místních zdrojů (knihovny).

CÍLE

Cíle pro děti:

- Podpořit zájem romských i neromských dětí o knížky a podpořit jejich zájem naučit se číst.
- Podpořit dětské emoce, rozvíjet pozornost, vnímání, myšlení, paměť a představivost.
- Vytvořit příležitost pro společné aktivity, podpořit vzájemné seznámení, porozumění a spolupráci.

Cíle pro rodiče:

- Představit romským rodičům obecní knihovnu a seznámit je s možnostmi půjčování knížek a prostředím pro hraní dětí.

POTŘEBNÉ MATERIÁLY

Hry pro rozvoj, knížky, knížky s překvapením, masky pro představitele v pohádce „Řepa“, hračky v podobě zeleniny, košíky.

JAK BYLA AKTIVITA IMPLEMENTOVÁNA?

- Úvod do dětského oddělení obecní knihovny v Preili – Všichni účastníci se seznámí s dětským oddělením – recepce, čítárna, prostor pro hraní atd., a s možnostmi členství v knihovně. Poté jsou děti seznámeny s různými druhy knížek, které si mohou z knihovny půjčit.
- Představení „Řepa“ – Příběhy z knížek se dají po přečtení přehrát. Děti se mohou stát herci a přehrát pro ostatní děti známou pohádku o řepě.
- Dynamická přestávka – Během přestávky jsou děti pozvány k účasti na vzdělávací hře „Kořenová zahrádka“. Děti se rozdělí do dvou týmů, které pak mají za úkol co nejrychleji poznat a sesbírat vyjmenovanou zeleninu.
- Závěr – Děti a jejich rodiče jsou pozváni strávit čas v knihovně samostatně (prohlížet si a číst knížky, hrát hry, hrát si v hracím koutku atd.).

JAKÉ BYLY REAKCE ÚČASTNÍKŮ?

Návštěva dětského oddělení obecní knihovny byla velmi emočním a pozitivním zážitkem. Mnoho dětí vidělo tolik zajímavých knížek poprvé v životě. Velkým překvapením pro děti bylo to, že v knihovně se dají nejenom číst knížky, ale také si hrát s hračkami nebo hrát hry. Přehrání pohádky o řepě se také setkala s nadšeným přijetím. Všichni romští rodiče (až na jednoho) byli také v knihovně poprvé, seznámili se s možností půjčování knížek, s možností nechat pěti a šestileté děti na hodinu pod dohledem knihovny a také se zaujetím sledovali dětské představení.

Celá aktivita byla promyšlená, zábavná a podnětná.

„Dětská knihovna má hodně knížek. Nikdy jsem neviděl tolik knížek.“ (Denis, 4 roky)

„Moc se mi to líbilo. Mají tam knížky a hračky.“ (Marina, 4 roky)

„Už jsem byla v knihovně s babičkou, ale nevěděla jsem, že mají taky hry. A bavilo mě hrát v pohádce o řepě.“ (Kristíne, 6 let)

„Předtím jsem v knihovně nikdy nebyl. Líbilo se mi to. Budu sem teď chodit s mámou.“ (Brendon, 5 let)

„Líbily se mi knížky s hudbou nebo s hrami. Chci sem jít znovu.“ (Ruslan, 6 let)

DŮLEŽITÉ INFORMACE

Pohádka o řepě se dá nahradit jinou pohádkou, ve které je hodně nenáročných rolí.

Je velmi důležité vytvořit otevřené a přívětivé prostředí.

4.1.3 Kreativní workshop „Jedna, dvě, tři! Ostatní budou volní! Pojďte si hrát!“

NÁZEV AKTIVITY

Kreativní workshop „Jedna, dvě, tři! Ostatní budou volní! Pojďte si hrát!“ (Druhotné použití materiálů)

MÍSTO KONÁNÍ AKTIVITY

Školka „Pasacina“, obec Preili

DÉLKA AKTIVITY

Hodina a půl

ÚČEL AKTIVITY

Ukázat rodičům dětí, které nedochází do školky, jak podpořit rozvoj dítěte pomocí jednoduchých zábavných aktivit s pomocí materiálů, které najdou doma.

CÍLE

Cíle pro děti:

- Rozvinout dětskou představivost a kreativitu.
- Podpořit zodpovědný přístup k životnímu prostředí, podpoření užívání recyklovaných materiálů.
- Posílit schopnost práce s nůžkami a lepidlem.
- Zlepšit práci ve skupinách a párech.

Cíle pro rodiče:

- Seznámit se s dovednostmi, které se dítě naučí;
- Pomoci rodičům vidět věci, které děti již umí, a podpořit rodiče v učení dětí dalším potřebným dovednostem.
- Podpořit zodpovědný přístup k životnímu prostředí, podpoření užívání recyklovaných materiálů pro rozličné dětské hry a tvoření.

POTŘEBNÉ MATERIÁLY

Ruličky od toaletního papíru, kousky kůže a látky, papíry, cvočky, provázky, nůžky, lepidlo, knoflíky, panenka Ringla.

JAK BYLA AKTIVITA IMPLEMENTOVÁNA?

- Úvod – Ringla znovu navštíví skupinu. Pozdraví se s dětmi a rodiči a chce se naučit něco nového – pozve všechny k účasti na kreativním workshopu.
- Aktivita workshopu s užitím recyklovaného materiálu – Učitel/ka předvede, co všechno je možné vytvořit s ruličkami od toaletního papíru – dům, pes, zajíc atd. Děti si s pomocí rodičů vymyslí, co chtějí vytvořit. Pak mohou kreslit, stříhat, vybírat předměty a lepit je k ruličce, aby se z ní stala hračka.
- Během toho, co děti s pomocí rodičů vytvářejí své hračky, se jich Ringla ptá:

1) co si děti osvojují a zkouší touto aktivitou,

2) jaké další běžné nebo nepotřebné věci se dají použít k rozvíjení dětských dovedností, k vytváření hraček nebo hraní bez drahých hraček tak, aby se podpořil vývoj dítěte a zároveň aby se bral ohled na životní prostředí.

- Závěr – Představení vyrobených hraček panence Ringla a zhodnocení workshopu.

JAKÉ BYLY REAKCE ÚČASTNÍKŮ?

Děti se zúčastnily workshopu s velkým nadšením. Vytváření hraček z recyklovaného materiálu bylo zajímavé pro děti i pro rodiče. Děti prosily rodiče, aby jim pomohli vytvořit nejen zábavné postavičky, ale také věci potřebné ke hře – květiny, lavičku atd. Po skončení aktivity si dále představovaly, co dalšího se dá vytvořit z kartonových ruliček. Nabízely se, že udělají letadlo, auto, kočku, lišku atd., a všechny nápady říkaly Ringle. Rodiče viděli, co se děti pomocí workshopu naučily. Byli také nabádáni k ochraně životního prostředí, ne zahazování užitečných věcí a také k tomu, aby tyto znalosti dále předali svým dětem. Účastníci workshopu si navzájem pomáhali a aktivita proběhla v příjemné atmosféře. Rodiče prohloubili kontakt s učitelem (Ringlou) a pokládali mnoho otázek o možnostech rodiče podpořit vývoj dítěte s pomocí hraček.

„Občas to bylo těžké, ale bylo tam hodně zajímavých věcí.“ (Natali, 5 let)

„Dospělí mi pomohli a udělali jsme krásné věci.“ (Markus, 6 let)

„Líbí se mi mít zajímavé nápady v těchto kreativních hodinách. Po skončení hodin tyhle aktivity rády opakujeme doma s dcerou. Díky!“ (Matka Kristin, Kristin je 6 let)

„Líbilo se mi, že jsme mohli pracovat společně se svými dětmi. Díky za práci, kterou jste odvedli. Upřímně řečeno, doma občas není dost času na to pracovat s dětmi.“ (Matka Ruslana (Ruslanovi je 6 let)

„Bylo to moc zajímavé, že se naše děti naučily udělat takové zajímavé a jednoduché hračky. Myslím, že doma uděláme nějaké další zvíře.“ (Babička Rustama, Rustamovi je 6 let)

DŮLEŽITÉ INFORMACE

Doporučujeme aktivitu provádět s pomocí nějaké postavy nebo panenky – pomáhá to vytvořit hravou a bezpečnou atmosféru a usnadňuje to rozhovory a komunikaci.

4.1.4 Všichni společně! Oslavy Mezinárodního romského dne

NÁZEV AKTIVITY

Všichni společně! Oslavy Mezinárodního romského dne

MÍSTO KONÁNÍ AKTIVITY

Střední škola č. 2, obec Preili

DÉLKA AKTIVITY

2 hodiny

ÚČEL AKTIVITY

Posílit inkluzi romských dětí a jejich rodin ve vzdělávacích institucích a místní komunitě a podpořit romské rodiče zvýšením jejich sebevědomí a porozumění jejich právům a povinnostem.

CÍLE

Cíle pro děti:

- Posílit sebevědomí romských dětí.
- Představit ostatním dětem romskou historii a kulturu.

Cíle pro rodiče:

- Posílit sebevědomí romských rodičů.
- Podpořit rodiče (obzvláště romské rodiče) se o své děti starat ještě lépe a stát se obhájci práv dítěte.
- Rozšířit znalosti ostatních rodičů o romské historii a kultuře.

POTŘEBNÉ MATERIÁLY

Nahrávky romské hudby, prezentace o romské historii a kultuře, počítač, projektor, košík se sladkostmi, provázek, nůžky, dřevěné květiny, tradiční romské oblečení, knížka „Práva a povinnosti dítěte a rodiče“.

JAK BYLA AKTIVITA IMPLEMENTOVÁNA?

- Úvod – Všichni účastníci – romské i neromské děti a jejich rodiče – si poslechli prezentaci a vyprávění o historii a kultuře Romů. V rámci prezentace byla ukázána romská vlajka, přehrána romská hymna a ukázány různé obrázky z historie a kultury Romů stejně tak jako obrázky známých romských osobností z Lotyšska i ze světa.
- Kvíz – Po prezentaci byly účastníkům pokládány otázky o romských tradicích, jazyce a historii.

Za správnou odpověď děti i rodiče dostali sladkosti.

- Lekce tance – Dvě romské dívky napřed pro účastníky zatančily v krásných romských šatech a účastníci pak byli vyzváni k tomu, aby si taneční kroky sami vyzkoušeli.
- Kreativní workshop – Děti si vyzkoušely, jak se pletou proutěné pásky, které se dříve běžně užívaly jako prostírání nebo části postroje koní. Na konci workshopu děti použily upletené pásky jako náramky.
- Práva dítěte a rodiče – Zatímco se děti účastnily workshopu, rodičům byla představena knížka „Práva a povinnosti dítěte a rodiče“, která jim může pomoci bránit práva svého dítěte. Všichni rodiče obdrželi knížku jako dárek. Poté se zapojili do workshopu dětí.
- Závěr – Společné „díky“ v romštině a fotka (těch, kteří se spolu chtěli vyfotit).

JAKÉ BYLY REAKCE ÚČASTNÍKŮ?

Romští rodiče se cítili více sebejistě, když si vyslechli prezentaci o romské historii, romské genocidě během druhé světové války a různorodosti romské kultury. Pro ostatní rodiče bylo mnoho informací nových, a tak získali nový pohled na věc a rozšířili si obzory. Školní děti se ze začátku styděly mluvit romsky nebo tancovat, ale později se do všech aktivit zapojily, když viděly, jak nadšené jsou menší děti. Čtyřletý Denis například všechny účastníky učil počítat do pěti v romštině.

„Jo, moc se mi všechno líbilo!“ (Victoria, 6 let)

„Líbily se mi ty krásné tance a šaty.“ (Liāna, 4 roky)

„Líbil se mi tanec, byl krásný. A potom jsme dostali dárky.“ (Maxim, 6 let)

„Rád tancuju. A dostal jsem bonbón za to, že jsem počítal do pěti v romštině.“ (Denis, 4 roky)

„Byla to legrace! Mám ráda tancování, šaty a vyrobené náramky.“ (Jelizaveta, 5 let)

„Bylo to zajímavé a taky legrace, když náš Denis tancoval. A taky dárky – náramek a bonbóny.“ (Kristin, 6 let)

„Ještě nikdy jsem pásek nepletla. Bylo moc zajímavé vytvořit něco hezkého vlastníma rukama. Všechno bylo moc zajímavé, připraveno s citem a evokovalo to pozitivní emoce.“ (Matka čtyřleté Vasilisy)

„Bylo moc zajímavé pracovat dohromady s dítětem. Uvědomila jsem si, že bych to měla dělat častěji. Celá akce byla zajímavá, ale nejužitečnější byla knížka o právech a povinnostech.“ (Matka Valeriana)

„Moc krásná hudba! A šaty romských tanečnic byly také moc krásné. Moc se mi to vše líbilo.“ (Matka Victorie)

„Líbilo se mi vše. Nevěděla jsem, že Romové v minulosti neměli jednotné písmo. Nevěděla jsem moc o jejich historii, vlajce a hymně. Bylo to pro mě moc zajímavé! A moc krásné šaty!“ (Matka Leany)

DŮLEŽITÉ INFORMACE

Knížku „Práva a povinnosti dítěte a rodiče“ je možné stáhnout v angličtině na tomto odkazu: http://khe-taun.pei.si/wp-content/uploads/sites/8/2017/04/1_Material-for-parents.pdf

4.2 Slovinsko

Lenka Miklavčič, Preschool Šentvid

Petra Zgonec, Educational Research Institute

4.2.1 Tvorba vícejazyčné obrázkové knížky „S kamarády k moři / Prijatelni lenca pu mori“

NÁZEV AKTIVITY

Tvorba vícejazyčné obrázkové knížky „S kamarády k moři / Prijatelni lenca pu mori“

MÍSTO KONÁNÍ AKTIVITY

Školka Šentvid a romská osada

DÉLKA AKTIVITY

3 dvouhodinová setkání

ÚČEL AKTIVITY

- Vytvořit obrázkovou knížku v romštině. (V září 2015 se k naší skupině připojila romská dívka a chlapec. Mluvili jenom romsky a slovinsky nerozuměli. Abychom se s nimi sblížili, snažili jsme se najít dětské knížky v romštině, ale moc se nám nedařilo. Nakonec jsme se rozhodli vytvořit si knížku vlastní.)
- Sblížit se s rodiči v naší skupině (17 neromských a 1 romská rodina) a poskytnout jim příležitost pro seznámení.
- Pozvat romské rodiče, jejichž děti k nám zatím nedocházejí, aby se seznámili s prostředím školky a s jejími zaměstnanci, aby byli více nakloněni tomu dítě do školky zapsat.

CÍLE

Cíle pro děti:

- Podporovat rozvoj gramotnosti
- Podpořit rozvoj jazyka
- Informovat děti o existenci jiných jazyků a také jiných kultur
- Podpořit kreativitu
- Propojit rodiče, děti a pracovníky školky
- Zažít úspěch a radost při tvoření

Pro děti, které nejsou zapsané ve školce také:

- Seznámit se s prostředím školky

- Seznámit se s ostatními dětmi

Cíle pro rodiče:

- Seznámit se se školkou jakožto institucí a aktivně se účastnit jejích aktivit
- Seznámit se navzájem
- Podpořit znalosti o vlastním jazyce i jiných jazycích a vlastní kultuře a jiných kulturách

POTŘEBNÉ MATERIÁLY

Papíry na kreslení, pastelky, různé obrázkové knížky, didaktické materiály a různé rytmičné nástroje.

JAK BYLA AKTIVITA IMPLEMENTOVÁNA?

1. Setkání ve školce:

- Neformální seznámení: káva, čaj a drobné občerstvení.
- Po neformálním seznámení jsme děti vyzvali k tomu, aby zkusily vymyslet hlavní postavy knížky.
- Poté děti vyprávěly své příběhy a vytvářely dohromady jeden společný.
- Dospělí podporovali děti ve vyprávění pohádek, ptali se na otázky a zapisovali nápady.

2. Setkání ve školce:

- Neformální seznámení: káva, čaj a drobné občerstvení.
- Děti dostaly papíry a pastelky a každé mělo za úkol ztvárnit část příběhu.
- Dětem byla pohádka přečtena a některé ji ještě doplnily.
- Kromě vytváření pohádky se děti také seznámily s místností a hračkami, hrály si s didaktickými materiály, rytmičnými nástroji a více se spolu seznámily.

3. Setkání v romské osadě:

- Jeden z romských rodičů přeložil obsah knížky do romštiny: „S kamarády k moři / Prijatelni lenca pu mori“

JAKÉ BYLY REAKCE ÚČASTNÍKŮ?

Romské i ostatní děti byly nadšené a jejich rodiče na ně byli pyšní.

DŮLEŽITÉ INFORMACE

V září 2015 se do naší skupiny zapojili romská dívka a chlapec. Mluvili jenom romsky a slovinsky nerozuměli. Abychom se s nimi sblížili, snažili jsme se najít dětské knížky v romštině, ale moc se nám nedařilo. Nakonec jsme se rozhodli vytvořit si knížku vlastní. Knížku „S kamarády k moři / Prijatelni lenca pu mori“ jsme následně nechali vytisknout a můžete ji najít na tomto odkazu: http://khetaun.pei.si/wp-content/uploads/sites/8/2016/09/S_Prijatelj_Na_Morje.pdf

4.2.2 Loutkové divadlo: S kamarády k moři

NÁZEV AKTIVITY

Loutkové divadlo: S kamarády k moři

MÍSTO KONÁNÍ AKTIVITY

Romská osada

DÉLKA AKTIVITY

3,5 hodiny

ÚČEL AKTIVITY

Posilování důvěry mezi romskými rodinami a zaměstnanci školky, rozvoj jazykových dovedností dětí.

CÍLE

Cíle pro děti:

- Poznat učitele ze školky
- Posilování důvěry mezi dětmi a učiteli ze školky
- Podpora jazykových dovedností
- Podpora kreativity

Cíle pro rodiče:

- Posilování důvěry
- Poznávání učitelů ze školky ve známém a neformálním prostředí
- Informování o důležitosti předškolního vzdělávání

POTŘEBNÉ MATERIÁLY

- Rekvizity pro loutkové divadlo „S kamarády k moři“ (loutky: kůň Winston, žába, beruška, vlk, had, husa, zajíc, sedlák a autobus)
- Stoly a židle
- Materiál pro výrobu koní (tyčky, vlněné ponožky, knoflíky, jehly, nitě a kůže)
- Pastelky, papíry, barvivo
- Občerstvení: palačinky, džus, brambory pro pečení na uhlících
- Dřevo na oheň

JAK BYLA AKTIVITA IMPLEMENTOVÁNA?

- Příprava židlí a stolů.
- Příprava scény venkovního divadla (scéna nakreslená na prostěradlech natažených mezi dvěma stromy, před scénou připravené stoly a židle).
- Otec jednoho z dětí ze školky nám ukázal místo, kde můžeme rozdělat oheň.
- Rodiny byly pozvány na palačinky a džus.
- Přestavení loutkového divadla „S kamarády k moři“ pro děti i rodiče (představení bylo vytvořeno s romskými i neromskými dětmi ve školce v rámci předchozí aktivity).
- Nabídli jsme dětem loutky a vybídli jsme se k mluvení a hraní s nimi.
- Workshop pro děti: vyrábění koní na tyčkách, kreslení, vybarvování.
- Neformální zábava s rodiči u táboráku.

JAKÉ BYLY REAKCE ÚČASTNÍKŮ?

Všichni romští účastníci byli nadšení. Když jsme odcházeli, někteří z romských rodičů nám děkovali, že jsme přišli. Když pak jedno z dětí přišlo do školky, jeho matka nám řekla, že si představení moc užila a že je důležité, aby děti chodily do školky.

DŮLEŽITÉ INFORMACE

Tato aktivita, ve které zaměstnanci školky navštívili romské děti v jejich domácím prostředí, je velice důležitá při budování vzájemné důvěry. Při plánování aktivity je nutný souhlas rodičů a také informace o tom, kde se daná aktivita může uskutečnit. V případě, že na místě není žádné vhodné místo (např. místo pod střechou), je potřeba aktivitu přizpůsobit počasí. Organizátoři také musí přinést vše potřebné vybavení (židle, stoly atd.).

4.2.3 Kreativní workshop a novoroční koncert

NÁZEV AKTIVITY

Kreativní workshop a novoroční koncert

MÍSTO KONÁNÍ AKTIVITY

Školka Šentvid

DÉLKA AKTIVITY

2 hodiny

ÚČEL AKTIVITY

Posilování důvěry mezi romskými rodinami a zaměstnanci školky a prohlubování kontaktu mezi romskými a neromskými rodinami.

CÍLE

Cíle pro romské děti:

- Poznat školku a zúčastnit se aktivit ve školce
- Posilování důvěry mezi dětmi a zaměstnanci školky
- Podporování kreativity
- Získání zkušeností s divadlem
- Získání informací o slovinštině a slovinské kultuře
- Podporování pozitivní reakce k různorodosti

Cíle pro ostatní děti:

- Získání informací o romštině a romské kultuře
- Podporování pozitivní reakce k různorodosti

Cíle pro romské rodiče:

- Poznat školku jako instituci
- Zúčastnit se aktivit ve školce
- Posilování důvěry mezi nimi a zaměstnanci školky
- Získání informací o slovinštině a slovinské kultuře
- Podporování citlivého přístupu k etickým stránkám různorodosti

Cíle pro ostatní rodiče:

- Získání informací o romštině a romské kultuře
- Podporování citlivého přístupu k etickým stránkám různorodosti

POTŘEBNÉ MATERIÁLY

- Sklenice, barvy na sklo, voděodolné tužky
- Novoroční ornamenty
- Hlína pro modelování ozdob
- Papíry a barvy
- Pomeranče a hřebíček
- Občerstvení

JAK BYLA AKTIVITA IMPLEMENTOVÁNA?

1. část:

Před novoročním koncertem byly romské děti, které do školky nedocházejí, a jejich rodiče (kromě dvou dětí) pozváni na workshop ve školce:

- Neformální úvod: káva/čaj a občerstvení.
- Po neformálním úvodu jsme pozvali děti k pomalování luceren a výrobě novoročních ozdob.
- Rodiče pomáhali dětem.

2. část:

Po workshopu byli romští rodiče pozváni na novoroční koncert, na který přišly také děti ze tří skupin ve školce a jejich rodiče (50 rodin).

- Každá skupina dětí se představila pomocí písniček (za doprovodu jednoho z rodičů na piano).
- První z romských dívek zazpívala písničku a tři další děti se k ní přidaly a zazpívaly další písničku.
- Koncertu se také účastnil hráč na akordeon – kromě vánočních písní zahrál také romskou tradiční hudbu.
- Po koncertu jsme šli na procházku okolo školky s lucernami.

JAKÉ BYLY REAKCE ÚČASTNÍKŮ?

Všechny děti byly pyšné na svá vystoupení. Jedna z romských matek byla na konci koncertu velmi dojatá a řekla nám, že byla moc pyšná na svého syna a jeho první vystoupení. Všem se také líbilo vystoupení hráče na akordeon, který hrál romskou hudbu.

DŮLEŽITÉ INFORMACE

Před koncertem jsme šli do romské osady všechny na akci pozvat. Důležité bylo dětem a rodičům nápad oznámit včas a podpořit a pomoci jim s vystoupením. Je také velmi důležité zajistit dopravu do školky a zpět (pokud je to nutné). V našem případě rodiče děti do školky dopravit nemohli, a tak by bez zajištění dopravy nedorazili.

4.2.4.Návštěva ZOO

NÁZEV AKTIVITY

Návštěva ZOO

MÍSTO KONÁNÍ AKTIVITY

ZOO v Lublani

DÉLKA AKTIVITY

3,5 hodiny

ÚČEL AKTIVITY

Zapojení romských rodin do širší komunity

CÍLE

Cíle pro děti:

- Budování důvěry mezi dětmi a zaměstnanci školky
- Návštěva ZOO (téměř pro všechny to byla první návštěva ZOO), seznámení s různými druhy zvířat a pozorování zvířat při krmení
- Seznámení s širším prostředím

Cíle pro rodiče:

- Budování důvěry mezi dětmi a zaměstnanci školky
- Návštěva ZOO (téměř pro všechny to byla první návštěva ZOO), seznámení s různými druhy zvířat a pozorování zvířat při krmení
- Seznámení s širším prostředím

POTŘEBNÉ MATERIÁLY

- Svačina a lístky do ZOO

JAK BYLA AKTIVITA IMPLEMENTOVÁNA?

Cesta do ZOO:

- Pracovníci školky přijeli do osady autobusem vyzvednout romské rodiny v 15:30.
- Zaměstnanci školky je přivítali a pozvali do autobusu.

- Konverzace v autobuse začala popisem očekávání zážitku v ZOO a vytvořilo se relaxované prostředí.

Návštěva ZOO:

- Sledování vystoupení tuleňů.
- Pozorování zvířat, nejvíce zájmu probudili opice, tygr a slon.
- Děti snědly svačinu a hrály si na hřišti, rodiče se také občerstvili a společně si povídali.

Cestou domů:

- Kolem sedmé nás znovu vyzvedl autobus a dovezl nás zpět do osady.
- Na cestě zpět jsme si povídali v příjemné atmosféře o zážitcích a dojmech z návštěvy.

JAKÉ BYLY REAKCE ÚČASTNÍKŮ?

Děti byly extrémně nadšené a překvapené. Smály se, ptaly se na různé otázky o zvířatech a užily si i blízký kontakt s domácími zvířaty.

Rodiče byli také nadšení. V rozhovorech na konci projektu se jich většina shodla na tom, že právě návštěva ZOO jim udělala největší radost. Sdělili nám, že oni i jejich děti byli nejvíce rádi za tuto příležitost k návštěvě, kam by se jinak sami nedostali. A také byli rádi, že se tak splnilo jejich přání.

DŮLEŽITÉ INFORMACE

Tato aktivita byla důležitá, protože romské děti i jejich rodiče si přáli ZOO navštívit a jejich přání se jim splnilo. Výrazně tím tedy posílila důvěru a spolupráce mezi rodiči a zaměstnanci školky.

Je také velmi důležité zajistit dopravu do ZOO a zpět (pokud je to nutné). V našem případě rodiče nemohli děti do ZOO dopravit sami, a tak byla organizace dopravy nutná.

4.3 Česká republika

4.3.1 Říkejme si společně – Pohádka o jazýčku

NÁZEV AKTIVITY

Říkejme si společně – Pohádka o jazýčku

MÍSTO KONÁNÍ AKTIVITY

Předškolní klub Člověka v tísni (účastnily se děti z klubu a jejich rodiče)

DÉLKA AKTIVITY

3 hodiny

ÚČEL AKTIVITY

Účelem aktivity bylo rodičům ukázat různé možnosti cvičení výslovnosti a artikulace a také je informovat o důležitosti jejich procvičování. Cvičení byla prezentována pomocí Pohádky o jazýčku a pomocí vysvětlení, proč jsou jednotlivá cvičení důležitá. Aktivity byly připraveny společně s logopedkou a byly také přeloženy do romštiny.

CÍLE

Cílem aktivity bylo seznámení se s materiály, porozumění tomu, jak s nimi pracovat, a porozumění tomu, jak důležité je procvičování výslovnosti.

POTŘEBNÉ MATERIÁLY

Pracovní listy „Říkejme si společně – Pohádka o jazýčku“

Ke stažení na: https://www.varianty.cz/download/docs/3347_r-i-ka-me-si-spolec-ne-poha-dka-o-jazy-c-ku-pracovni-listy.pdf

JAK BYLA AKTIVITA IMPLEMENTOVÁNA?

Materiály byly nejdříve představeny rodičům. Rodiče si poté vyzkoušeli jednotlivá cvičení se svými dětmi pod vedením proškoleného zaměstnance předškolního klubu. Na konci měli zúčastnění možnost materiály okomentovat nebo položit zaměstnancům klubu další dotazy.

JAKÉ BYLY REAKCE ÚČASTNÍKŮ?

Reakce účastníků byly pozitivní. Děti se smály, soustředily na aktivity a bavilo je zkoušet si jednotlivá cvičení. Rodiče byli také zaujatí, pokládali otázky, ale byli překvapeni, když viděli psanou romštinu, protože byli více zvyklí s ní jen mluvit. Také navzájem sdíleli, nakolik jejich děti umí nebo rozumí romsky.

DŮLEŽITÉ INFORMACE

Je velice důležité se ujistit, že rodiče opravdu všemu rozumí, aby pak mohli ve cvičení s dětmi pokračovat doma.

4.3.2 Říkejme si společně – Cvičíme hlásky: písmeno F a dechová cvičení

NÁZEV AKTIVITY

Říkejme si společně – Cvičíme hlásky: písmeno F a dechová cvičení

MÍSTO KONÁNÍ AKTIVITY

Mateřská školka Pastelka v Ústí nad Labem (zúčastnily se děti ze školky a děti z předškolního klubu Člověka v tísní)

DÉLKA AKTIVITY

Přibližně 2 hodiny

ÚČEL AKTIVITY

Účelem aktivity bylo procvičení hlásky F a naučení se novým dechovým cvičením pomocí pracovních listů „Cvičíme hlásky“ a také zažití společné aktivity dětí ze školky a z předškolního klubu.

CÍLE

Pro děti bylo cílem procvičit si výslovnost a dechová cvičení, ale také se společně seznámit a pro děti z klubu také poznat prostředí školky

POTŘEBNÉ MATERIÁLY

Pracovní listy „Říkejme si společně – Cvičíme hlásky: pracovní listy“, konkrétně list s hláskou F, dále proužky papíru s obrázkem fialky, obrázek papouška Ferdy, brčka a pírká. Materiály je možné stáhnout na: https://www.varianty.cz/download/docs/3391_rikame-si-spolecne-cvicime-hlasky-pracovni-listy.pdf

JAK BYLA AKTIVITA IMPLEMENTOVÁNA?

Na začátku se děti seznámily a řekly společně říkanku. Poté následovala krátká pohádka o správném dýchání, při které jsme se ujistili, že se všem pohodlně dýchá. Děti si pak procvičily výslovnost hlásky F a dýchání do proužků papíru s fialkami. Poté následoval další krátký příběh, tentokrát o ptácích: jak vypadají, co mají na těle, jaké ptáky děti znají atd. Zároveň si děti mohly prohlédnout různá pírka včetně velkého orlího. Byl jim také představen papoušek Ferda. Poté si děti vyzkoušely další dechová cvičení: foukání na pírka a foukání na pírka pomocí brček. Pak děti spojily dechová cvičení s pohybem hraním si na balónek: nádech, nafouknutí tváří, prasknutí. Na konci se zopakovala říkanka ze začátku aktivity.

JAKÉ BYLY REAKCE ÚČASTNÍKŮ?

Dětem se aktivity líbily a aktivně vše zkoušely. Nejvíce je bavilo zkoušet si všechny nástroje a rekvizity. Učitelé ze školky znovu poznali, že mezi dětmi ze školky a z klubu není rozdíl.

Všechny naplánované aktivity se podařilo úspěšně realizovat a nebylo potřeba plán nikterak měnit. Po skončení aktivit si všechny děti dokonce společně hrály na hřišti. Děti z předškolního klubu poznaly prostředí školky a začaly se těšit, až tam příští rok nastoupí.

DŮLEŽITÉ INFORMACE

Pomohlo, když se děti u procvičování hlásek viděly v zrcadle. Většině dětí se podařilo obě hlásky vyslovit a ostatní rozuměly, co potřebují procvičit. Nejdříve bylo pro děti složité hlásky rozlišit, ale na konci to již některé dovedly. Učitelé uvedli, že aktivita byla příliš těžká pro tříleté nebo čtyřleté děti, ale že je možné ji jednou za čas i pro ně zařadit do programu.

4.3.3 Říkejme si společně – Můj den ve školce

NÁZEV AKTIVITY

Říkejme si společně – Můj den ve školce

MÍSTO KONÁNÍ AKTIVITY

Předškolní klub Člověka v tísni v Praze

DÉLKA AKTIVITY

Přibližně hodina

ÚČEL AKTIVITY

Účelem aktivity bylo, aby si děti uvědomily samy sebe a své okolí a seznámily se s některými pravidly.

CÍLE

Cílem pro děti bylo, aby se samy znázornily a aby se seznámily s pravidly předškolního klubu a proč se tato pravidla dodržují.

POTŘEBNÉ MATERIÁLY

Pracovní listy „Říkejme si společně – Můj den ve školce“, části „To jsem já“, „Potichu“, „Myji si ruce“ a „Poslouchám kamaráda“; zrcátko, pastelky.

Materiály jsou ke stažení na: https://www.varianty.cz/download/docs/3159_rikame-si-spolecne-muj-den-ve-skolce-pracovni-listy.pdf

JAK BYLA AKTIVITA IMPLEMENTOVÁNA?

Učitel se nejdříve všech dětí zeptal na jméno a napsal ho na list každého dítěte. Poté každé dítě dostalo zrcátko a mělo za úkol se nakreslit pastelkami do pracovních listů. Poté se děti pomocí portrétů představily v kruhu ostatním (protože v klubu byly nové děti). Poté si učitelé s dětmi povídali o některých pravidlech klubu a proč je máme: protože je tam hodně lidí pohromadě, aby se všichni cítili příjemně atd. Některá z pravidel pak byla představena pomocí pracovních listů a děti se naučily, proč jsou tato pravidla důležitá.

JAKÉ BYLY REAKCE ÚČASTNÍKŮ?

Dětem se moc líbilo zkoumat se v zrcadle a smály se. Některé děti, které již pracovní listy viděly, si pamatovaly jednotlivé obrázky i detaily na nich.

DŮLEŽITÉ INFORMACE

Učitelé vyslovili názor, že v pracovních listech chybí pravidlo „Budme na sebe hodní“. Nejdříve to také vypadalo, že dětem nebude místo v pracovních listech stačit, ale nakonec měly všechny děti na svůj portrét dost prostoru.

4.3.4 Říkejme si společně – Cvičíme hlásky: písmeno S a Š, motorika a slovní zásoba

NÁZEV AKTIVITY

Říkejme si společně – Cvičíme hlásky: písmeno S a Š, motorika a slovní zásoba

MÍSTO KONÁNÍ AKTIVITY

Předškolní klub Člověka v tísni v Praze

DÉLKA AKTIVITY

Přibližně 30 minut

ÚČEL AKTIVITY

Aktivita procvičila výslovnost dětí, jejich poslechové dovednosti, motoriku a slovní zásobu.

CÍLE

Cílem aktivity pro děti bylo především procvičení výše zmíněných dovedností, schopnost rozlišení hlásek S a Š při poslechu a také správná výslovnost.

POTŘEBNÉ MATERIÁLY

Pracovní listy „Říkejme si společně – Cvičíme hlásky“, část o písmenech S a Š. Dále obrázky zvířat, předměty (jejichž název obsahuje S nebo Š) a zrcátka.

Materiály jsou ke stažení zde: https://www.varianty.cz/download/docs/3391_rikame-si-spolecne-cvicime-hlasky-pracovni-listy.pdf

JAK BYLA AKTIVITA IMPLEMENTOVÁNA?

Děti nejdříve předváděly různá zvířata, zkoušely jejich pohyby a zvuky, zatímco učitelé ukazovali dětem obrázky zvířat. Pak byly představeny dva obrázky z pracovních listů: Had (procvičování syčení, správné výslovnosti písmena S a správné pozice jazyka s pomocí zrcátka) a Lokomotiva (předvádění zvuku lokomotivy, procvičování správné výslovnosti písmena Š). Poté učitelé dětem ukazovali různé obrázky a předměty a děti musely rozeznat, jestli je v jejich názvu S, nebo Š.

JAKÉ BYLY REAKCE ÚČASTNÍKŮ?

Děti dostaly šanci procvičit si motoriku a slovní zásobu. Nejvíc se jim líbila pohybová aktivita a předvádění zvuků zvířat.

DŮLEŽITÉ INFORMACE

Dětem moc pomohlo vidět se při procvičování výslovnosti v zrcátku. Většině dětí se podařilo obě hlásky vyslovit a ostatní rozuměly, co potřebují procvičit. Nejdříve bylo pro děti složité hlásky rozlišit, ale na konci to již některé dovedly. Učitelé uvedli, že aktivita byla příliš těžká pro tříleté nebo čtyřleté děti, ale že je možné ji jednou za čas i pro ně zařadit do programu.

4.4 Slovensko

Miroslav Sklenka, Škola dokorán, n. o.

Anna Mandulova, Materská škola, Hrebendova 5, Košice – Lunik IX.

Michaela Lichancova, Materská škola, Hrebendova 5, Košice – Lunik IX.

4.4.1 Práce se zaměstnanci předškolního zařízení, romskými rodiči a jejich dětmi

NÁZEV AKTIVITY

Práce se zaměstnanci předškolního zařízení, romskými rodiči a jejich dětmi

MÍSTO KONÁNÍ AKTIVITY

- MŠ Hrebendova 5, Košice – Lunik IX
- Terénní práce, návštěvy doma

DÉLKA AKTIVITY

1. 9. 2016 – 31. 7. 2017 (celkem dvacet dvouhodinových setkání)

ÚČEL AKTIVITY

Účelem bylo zlepšit rodičovské dovednosti romských rodičů tak, aby jejich děti získaly lepší přípravu na vstup do školy. Chtěli bychom tuto aktivitu uvést jako příklad dlouhodobé práce v oblasti předškolního vzdělávání s vyloučenými komunitami Romů.

CÍLE

Romské rodiny (děti i rodiče):

- Posílit romské rodiny ve vyloučené oblasti pomocí podpory rodičů (matek i otců) ve výchově jejich dětí v bezpečném a příjemném prostředí. Poskytnout rodičům informace o raném vývoji dítěte, o důležitosti výchovy, alternativních přístupech k výchově (disciplíně, trestech, hrách a učení apod.), zlepšit komunikaci a porozumění mezi rodiči a jejich dětmi (podporování aktivně tráveného volného času s dětmi a vývoje dětí pomocí aktivit s rodiči), podpořit dětský vývoj a učení (pomocí lepšího porozumění dětského vývoje) a podpoření pozitivního přístupu rodičů ke vzdělávání dětí (od předškolních let do konce školní docházky).

Širší komunita:

- Docílit větší integrace a sounáležitosti mezi romskou komunitou a neromskými obyvateli žijícími v její blízkosti

Představitelé místní správy:

- Docílit aktivního zapojení místní správy v každé lokalitě při realizaci aktivit za účelem lepší udržitelnosti výsledků aktivit

POTŘEBNÉ MATERIÁLY

- „Rodičovství s důvěrou– tréninkový manuál“ (Škola dokorán, Žiar nad Hronom, Slovensko, 2016)
http://khetaun.pei.si/wp-content/uploads/sites/8/2017/04/Trust-Based-Parenting_EN.pdf
- „Děti a zdraví – tréninkový manuál“ (Škola dokorán, Žiar nad Hronom, Slovensko, 2016)
<http://khetaun.pei.si/wp-content/uploads/sites/8/2017/04/Health-and-child.pdf>

JAK BYLA AKTIVITA IMPLEMENTOVÁNA?

- Workshop vzdělávání pro sociální spravedlnost – aktivity pro uvedení do tématu. Účastníci jsou podpořeni v tom, aby vyzkoušeli nové dovednosti a znalosti v konkrétních tréninkových nebo každodenních situacích. Aktivity nepůsobí diskomfort nebo negativní emoce a mohou být bez problémů vyzkoušeny.
- Workshop rodičovství s důvěrou – interaktivní trénink spojený s diskusí, výměnou zkušeností s prací s romskými rodinami, vymýšlením nových nápadů a přístupů, prezentacemi, individuální prací, prací s literaturou, přehráváním situací, písněmi, říkankami, hudbou rozvíjející gramotnost a klíčové dovednosti dítěte, příklady jednoduchých hraček, řešení problémových situací, kreativní tvorbou, rozvíjením klíčových kompetencí atd.
- Domácí návštěvy – soustředěné na prezentaci teoretických znalostí v praxi
- Terénní poradenství – v oblasti podpory vzdělávání
- Terénní zdravotní péče – podpora očkování, propojování romských rodin s místními středisky zdravotní péče

JAKÉ BYLY REAKCE ÚČASTNÍKŮ?

Ze strany romských rodičů velmi pozitivní. Uvedli, že získané dovednosti a informace v budoucnu použijí a budou je dále sdílet s širší rodinou. Velmi si cenili také nově vybudovaného vztahu se školkou a jejími pracovníky.

DŮLEŽITÉ INFORMACE

Je důležité zapojit představitele místní správy, protože bez jejich spolupráce není možné zajisti udržitelnost změn.

4.4.2 Sociální dovednosti pro děti raného věku

NÁZEV AKTIVITY

Sociální dovednosti pro děti raného věku

MÍSTO KONÁNÍ AKTIVITY

MŠ Hrebendova 5, Košice – Lunik IX

DÉLKA AKTIVITY

1. 7. 2017 – 31. 8. 2017 (celkem 5 dvouhodinových setkání)

ÚČEL AKTIVITY

Zapojení rodičů je klíčové pro úspěch dětí ve škole (nejen) v romských komunitách. Tyto workshopy nabídlly možnosti pro to, jak se mohou děti a dospělí kolem nich společně učit. Pomohly také rodičům získat přehled o hlavních tématech programu a přispěly k tomu, aby se děti lépe učily doma. Učitelé se poučili o důležitosti zapojení rodičů a získali praktické tipy pro úspěšnou spolupráci. Děti, které prošly těmito workshopy, získaly větší přehled o svých právech a povinnostech a větší sebevědomí a mají lepší předpoklady pro aktivní zapojení do společnosti. Rozhodli jsme se uvést tento příklad dobré praxe, protože tento typ raného vzdělávání je u nás, a především v romských komunitách, novinkou.

CÍLE

Pracovníci předškolního zařízení:

- Pracovníci předškolního zařízení získají kompetence k práci s cílovou skupinou dětí. Naučí se zvýšit sociální a občanské povědomí cílové skupiny.

Cílová skupina dětí:

- Děti se dozví o svých sociálních a občanských dovednostech a znalostech. Dozví se více o světě okolo nich. Dozví se, jak důležité je být aktivním členem společnosti a jak být pozitivním přínosem své komunity.

Rodiče:

- Rodiče získají kompletní informace o procesu učení jejich dětí. Dozví se o různých metodách, co a jak dělat s dětmi, aby se správně rozvíjely. Posílí se spolupráce mezi rodiči a školkou. Rodiče se dozví více o vzdělávacím systému a budou učitelům více nápomocni.

Další zapojení aktéři:

- Očekáváme, že další aktéři získají větší povědomí o sociálních a občanských znalostech a jejich důležitosti i v raném věku. Budou více otevřeni debatě s učiteli a řediteli školek. Očekáváme, že ze spolupráce vzejde plán pro systematickou změnu a společně s dalšími aktéry se pokusíme ho implementovat na národní, popř. mezinárodní úrovni.

POTŘEBNÉ MATERIÁLY

Nejsou potřeba žádné zvláštní didaktické materiály.

JAK BYLA AKTIVITA IMPLEMENTOVÁNA?

Obsah workshopů:

- Osobní porozumění a zkoumání tématu
- Práva a povinnosti
- Vyprávění příběhů – Děti se učí pomocí příkladů a zážitků, přestože udrží pozornost jen velice krátce.
- Hudba – Hudba je druh kreativního, sociálního a emočního projevu. Pro děti je tvorba hudby přirozená a snadná.
- Tvoření a vyrábění – Děti se učí o světě kolem pomocí kreativního vyjádření svých emocí a poznávání nových materiálů a možností tvorby.
- Poezie/říkanky – Vzbuzuje pozitivní emoce, veselost a smích. Děti se učí rýmy, které podporují jejich kreativitu, učí se nová slova a nové myšlenky.
- Skupinové hry (venkovní i uvnitř) – Děti se učí hrou. Hry je také učí významy slov a pojmů.

JAKÉ BYLY REAKCE ÚČASTNÍKŮ?

Rané dětství je nejdůležitějším obdobím pro pozitivní změny. Vývoj dítěte je silně ovlivněn prostředím a jeho dopad je vidět i v dalším životě. Je proto důležité, aby vzdělávání a učení o praktických dovednostech začalo co nejdříve. Proto si všichni zúčastnění (pracovníci školky, rodiče i děti) program užili a budou ve vzdělávání pokračovat i po skončení projektu.

DŮLEŽITÉ INFORMACE

Je důležité zapojit představitele místní správy, protože bez jejich spolupráce není možné zajistit udržitelnost změn.

4.4.3 Tvorba dětské obrázkové knížky

NÁZEV AKTIVITY

Tvorba dětské obrázkové knížky

MÍSTO KONÁNÍ AKTIVITY

MŠ Hrebendova 5, Košice – Lunik IX

DÉLKA AKTIVITY

1. 9. 2016 – 31. 7. 2017 (celkem 5 dvouhodinových setkání)

ÚČEL AKTIVITY

Účelem bylo připravení materiálu, který odpovídá potřebám a schopnostem romských rodičů a jejich dětí, stejně tak jako poskytnout romským rodinám možnost zaplatit povinné školní poplatky a další služby díky jejich vlastní kreativní práci.

Obrázková knížka spojuje vizuální a verbální sdělení a je nejčastěji cílena právě na děti raného věku. Obrázky mohou mít různou formu – olejomalby, akrylové barvy, vodovky, tužky apod. Některé knížky jsou zaměřené na rozvoj čtenářských dovedností dítěte a jiné obsahují slova, která dítě neumí přečíst, ale kterým rozumí, když jsou mu čtena. Obrázkové knížky tedy často mají dvě funkce: nejdříve jsou dítěti čtena dospělými a pak se s jejich pomocí samy děti učí číst.

CÍLE

Romské rodiny (děti i rodiče):

- Podpořit kreativní talent romských dětí a jejich rodičů
- Podpořit vznik vzdělávacího materiálu, který je uzpůsoben potřebám a finančním možnostem romských rodin

POTŘEBNÉ MATERIÁLY

Nejsou potřeba žádné zvláštní didaktické materiály.

JAK BYLA AKTIVITA IMPLEMENTOVÁNA?

- Workshop o tvorbě obrázkových knížek
- Vymýšlení příběhu obrázkové knížky
- Příprava obrázků
- Finalizace obsahu
- Překlad ze slovenštiny do romštiny
- Tisk a distribuce

JAKÉ BYLY REAKCE ÚČASTNÍKŮ?

Reakce byly velmi pozitivní, především ze strany romských rodičů, kterým byl tímto poskytnut kvalitní vzdělávací materiál bez nutnosti finanční investice.

DŮLEŽITÉ INFORMACE

Během workshopů, tréninků a dalších formálních i neformálních vzdělávacích aktivit jsou romským rodinám poskytnuty pomůcky a materiály, které pro ně jinak nejsou finančně dostupné. Je proto potřeba je naučit, jak si mohou učební materiály sami vyrobit. V běžném životě máme mnoho materiálu a pomůcek, které mohou nahradit drahé didaktické pomůcky se stejným výsledkem.

4.4.4 Mimoškolní aktivity ve školce

NÁZEV AKTIVITY

Mimoškolní aktivity ve školce

MÍSTO KONÁNÍ AKTIVITY

MŠ Hrebendova 5, Košice – Lunik IX

DÉLKA AKTIVITY

1. 9. 2016 – 31. 7. 2017 (celkem 10 dvouhodinových setkání)

ÚČEL AKTIVITY

Rozhodli jsme se uvést tuto aktivitu kvůli naší jedinečné zkušenosti s nezávislým financováním vzdělávání dětí pomocí kreativní tvorby romských rodin.

Velké množství romských rodičů má děti zapsané ve Školce Lunik IX a další rodiče docházejí do školky

pro aktivační práce. Rodiče platí stravu pro děti, ale školné je placeno s pomocí výrobků dětí a jejich prodeje. Začalo to na charitativním romském plesu. Organizátoři plesu poprosili školku o poskytnutí dětských obrázků, které byly poté prodány účastníkům. Děti malování a kreslení baví a moc rády obrázky tvoří. Většina výtvorů je pak úspěšně prodána. Některé z nich dokonce zdobí kancelář jednoho ze slovenských ministrů.

CÍLE

Romské rodiny (děti i rodiče):

- Poskytnout romským dětem vhodné vzdělávání od raného věku prostřednictvím prodeje jejich vlastních výrobků.

POTŘEBNÉ MATERIÁLY

- Materiály pro tvoření

JAK BYLA AKTIVITA IMPLEMENTOVÁNA?

- Workshopy malování pro romské děti
- Kreslení obrázků a jejich vystavení na různých akcích
- Získání menšího finančního obnosu, který pokryje školné dětí

JAKÉ BYLY REAKCE ÚČASTNÍKŮ?

Velmi pozitivní reakce, především ze strany romských rodičů. Menší finanční obnos z prodeje obrázků pomohl rodičům pokrýt nutné finanční náklady na školné a další služby pro jejich děti.

DŮLEŽITÉ INFORMACE

Pro rodiny ze sociálně vyloučených lokalit je často téměř nemožné získat finanční prostředky na vzdělávání dětí ve školce. I tento malý příjem tak může pomoci.

5. Materiály vytvořené v rámci projektu

5.1 Lotyšsko

5.1.1 NÁZEV

Damarův rok / Damara gads

POPIS

Knížka má za úkol posílit znalosti dětí o přírodě a ročních obdobích a pomoci při učení se názvů měsíců.

Knížka je vícejazyčná a obsahuje materiál v lotyštině, ruštině a romštině, takže také zahrnuje prvky multikulturní výchovy.

ODKAZ

http://khetaun.pei.si/wp-content/uploads/sites/8/2016/09/Damara_gads_10.02.pdf

5.1.2 NÁZEV

Co dělat s Piksis? / Ko darīsim ar Piksi?

POPIS

Knížka se snaží dětem do tří let věku pomoci naučit se názvy oblečení, barvy a také cvičit držení tužky a vybarvování. Jakožto vícejazyčná knížka v lotyštině a romštině také zahrnuje prvky multikulturní výchovy do každodenního života školky. Prostor poskytnutý v knížce navíc umožňuje doplnit překlad v jakémkoli dalším jazyce.

ODKAZ

http://khetaun.pei.si/wp-content/uploads/sites/8/2016/09/Gramata_par_Piksi_10.02.pdf

5.1.3 NÁZEV

Práva a povinnosti dítěte a rodiče / Bērnu un vecāku tiesības un pienākumi

POPIS

Tato informativní knížka má za úkol podpořit romské rodiče. Je napsaná jednoduše a srozumitelně a seznamuje čtenáře s nejdůležitějšími právy a povinnostmi dítěte a rodiče podle mezinárodního a lotyšského zákona.

ODKAZ

V angličtině:

<http://online.pubhtml5.com/wjwi/mhhz/>

V lotyštině:

<http://online.pubhtml5.com/wjwi/cmql/>

5.1.4

NÁZEV

Národní politická doporučení v oblasti inkluze romských dětí se sociálním znevýhodněním do předškolního vzdělávání

POPIS

Doporučení byla sepsána na základě analýzy a vyhodnocení projektových aktivit a měla by pomoci politickým představitelům na národní i lokální úrovni podpořit rané vzdělávání romských dětí. Doporučení obsahují jak obsahové, tak strukturální návrhy použitelné v lokálních podmínkách.

ODKAZ

V angličtině:

http://iic.lv/wp-content/uploads/2017/12/RECOMMENDATIONS_CEI_Eng.pdf

V lotyštině:

<http://iic.lv/wp-content/uploads/2017/12/Rekomendacijas.pdf>

5.2 Slovinsko

5.2.1

NÁZEV

O školce

POPIS

Letáky „O školce“ mají za úkol informovat rodiče o:

- důležitosti předškolního vzdělávání,
- průběhu dne ve školce,
- možnostech propojení mezi školkou, rodinou a místní komunitou,
- procesu zápisu dítěte do školky.

Vícejazyčný leták ve slovinštině a romštině (s možností překladu do dalších jazyků) je určen k podpoře inkluze dětí z odlišného kulturního a jazykového prostředí do školky.

ODKAZ

V angličtině a romštině:

<http://online.pubhtml5.com/yogo/vkxx>

Ve slovinštině a romštině:

<http://khetaun.pei.si/wp-content/uploads/sites/8/2017/04/O-vrtcu.pdf>

5.2.2

NÁZEV

Udělejme to společně!

POPIS

Tento materiál pro rodiče a děti obsahuje ilustrované karty, které popisují různé aktivity, jež mohou rodiče a děti dělat společně. Děti si také mohou s kartami hrát a snažit se je seřadit do správného pořadí. Materiál chce podpořit rodiče ve výchově a přispět k rozvoji dítěte pomocí aktivně tráveného času dětí s rodiči.

ODKAZ

V angličtině a slovinštině:

<http://khetaun.pei.si/wp-content/uploads/sites/8/2017/04/Download-File.pdf>

5.2.3

NÁZEV

S kamarády k moři / Prijatelni lenca pu mori

POPIS

Tuto obrázkovou knížku vytvořily samy děti s pomocí učitelů ze školky při jednom ze setkání romských dětí a rodičů ve školce. Příběh je ve slovinštině a romštině s možností zahrnutí dalšího jazyka.

ODKAZ

Ve slovinštině a romštině:

http://khetaun.pei.si/wp-content/uploads/sites/8/2016/09/S_Prijatelji_Na_Morje.pdf

5.2.4

NÁZEV

Národní politická doporučení v oblasti inkluze romských dětí se sociálním znevýhodněním do předškolního vzdělávání

POPIS

Národní politická doporučení jsou určena obcím nebo městským částem jakožto zřizovatelům školek a také ostatním relevantním politickým představitelům v oblasti vzdělávání.

ODKAZ

V angličtině:

Ve slovinštině:

http://khetaun.pei.si/wp-content/uploads/sites/8/2017/12/Smernice_elektronska_verzija-s-lo.pdf

5.3 Česká republika

5.3.1 NÁZEV

Říkáme si společně – Můj den ve školce / Miro ďives andre školka

POPIS

Tyto materiály pomáhají dětem zorientovat se v denním režimu a pravidlech ve školce. Posilují také sebeuvědomění dítěte a jeho vztah k ostatním okolo něj. Děti mohou materiály vybarvovat a kreslit do nich. Rodiče a učitelé můžou materiál s přiloženými kartami použít ke hře a učení a mohou také případně doplnit názvy v jiných jazycích než češtině a romštině.

ODKAZ

V češtině a romštině:

<http://khetaun.pei.si/wp-content/uploads/sites/8/2016/09/My-day-at-preschool-resize-10.pdf>

MATERIÁL NAVÍC – KARTY S OBRÁZKY

<http://khetaun.pei.si/wp-content/uploads/sites/8/2016/09/pdfresizer.com-pdf-resize-14.pdf>

5.3.2 NÁZEV

Říkáme si společně – Pohádka o jazýčku / Paramisa pal e čhibori

POPIS

Tento materiál pomáhá dětem a rodičům zábavnou formou procvičovat výslovnost a obličejové svaly. Děti tak pomocí hry a příběhu mohou také procvičit svoje fonemické uvědomování, což je připravuje na učení čtení a psaní.

ODKAZ

V češtině a romštině: <http://online.pubhtml5.com/yogo/yugh/#p=2>

MATERIÁL NAVÍC – KARTY S OBRÁZKY

<http://khetaun.pei.si/wp-content/uploads/sites/8/2017/04/karty-pohadka-o-jazycku.pdf>

5.3.3 NÁZEV

Říkáme si společně – Učíme se hlásky / Sikhľuvas o hlaski

POPIS

Tyto jednoduché pracovní listy jsou určeny pro rodiče, kteří s nimi mohou procvičovat fonemické uvědomování svých dětí. Aktivitu se dají jednoduše zahrnout do každodenního života a představují také zábavnou hru a aktivitu, kterou mohou rodiče a děti sdílet.

Kromě toho jsme také vytvořili sérii krátkých videí, která pomohou rodičům materiálu ještě lépe porozumět a také získat více argumentů pro zapsání dětí do školky. Video jsou k dispozici na www.varianty.cz/khetaun

Materiály byly připraveny pro učení české výslovnosti, a proto se od ní anglická verze liší.

ODKAZ

V češtině a romštině:

<http://online.pubhtml5.com/yogo/qzxa/>

https://www.varianty.cz/download/docs/3391_rikame-si-spolecne-cvicime-hlasky-pracovni-listy.pdf

Anglická verze:

<http://khetaun.pei.si/wp-content/uploads/sites/8/2017/04/pdfresizer.com-pdf-resize.pdf>

MATERIÁL NAVÍC – KARTY S OBRÁZKY

http://khetaun.pei.si/wp-content/uploads/sites/8/2017/04/3160_karty-cvicime-hlasky.pdf

5.3.4

NÁZEV

Národní politická doporučení v oblasti inkluze romských dětí se sociálním znevýhodněním do předškolního vzdělávání

POPIS

Tato doporučení jsou určena obcím jakožto zřizovatelům školek a dalším relevantním politickým představitelům v oblasti vzdělávání.

ODKAZ

V angličtině:

<http://online.pubhtml5.com/yogo/tdlm/>

V češtině:

<http://online.pubhtml5.com/yogo/hznp/>

5.3.4

NÁZEV

Videa podporující romské rodiče ze znevýhodněného prostředí v oblasti výchovy a vývoje dítěte

POPIS

Abychom ovlivnili více rodin a poskytli jim užitečné rady pro výchovu a vývoj dítěte, vytvořili jsme 16 krátkých videí v češtině a romštině:

- Důležitost předškolního vzdělávání (3 videa)
- Co může být složité na docházení do školky (1 video)
- Hry na procvičování barev (1 video)
- Čtení s dětmi (1 video)
- Pohádka o jazýčku (2 videa – česky a romsky)
- Aktivita na rozlišení hlásek – různé kombinace čtyř těžkých hlásek (8 videí v češtině a romštině) s komentářem logopedky

ODKAZ

Videa v češtině romštině s romskými titulky:

<https://www.varianty.cz/projekty/64-khetaun-spolecne-klicove-kroky-pro-zapojeni-romskych-socialne-znevychodnenych-deti-do-kvalitnich-predskolnich-programu>

5.4 Slovensko

5.4.1 NÁZEV

Jazierko / Paňori

POPIS

Obrázková knížka vytvořená romskými rodiči a jejich dětmi s pomocí zaměstnanců školky. Knižka slouží jako učební materiál také na workshopech posilujících rodičovské dovednosti romských rodičů a na workshopech s tematikou sociálního a emočního vývoje romských dětí v raném věku.

ODKAZ

<http://khetaun.pei.si/wp-content/uploads/sites/8/2016/09/JAZIERKO-PANORI.pdf>

5.4.2 NÁZEV

Rodičovstvo s dôverou

POPIS

Vzdělávací materiál pro profesionály pracující s romskými komunitami, pro romské rodiče, prarodiče a děti raného věku. Materiál také používáme při trénincích, workshopech a domácích návštěvách. Obsah zahrnuje informace o vzdělávání pro sociální spravedlnost, posilování sebevědomí romských rodičů a přípravě romských dětí na začátek školní docházky.

ODKAZ

www.skoladokoran.sk/projectkhetaun/parentingwithconfidence (ENG)

www.skoladokoran.sk/projectkhetaun/rodicovstvოსdoverou (SK)

5.4.3 NÁZEV

Zdravie a dieťa

POPIS

Vzdělávací materiál pro profesionály pracující s romskými komunitami, pro romské rodiče, prarodiče a děti raného věku. Materiál také používáme při trénincích, workshopech a domácích návštěvách. Obsah zahrnuje informace o zdraví, očkování, pravidelných prohlídkách atp.

ODKAZ

www.skoladokoran.sk/projectkhetaun/healthandchild (ENG)

www.skoladokoran.sk/projectkhetaun/zdravieadieta (SK)

5.4.4

NÁZEV

Národní politická doporučení v oblasti inkluze romských dětí se sociálním znevýhodněním do předškolního vzdělávání

POPIS

Tato doporučení jsou určena obcím jakožto zřizovatelům školek a dalším relevantním politickým představitelům v oblasti vzdělávání.

ODKAZ

www.skoladokoran.sk/projectkhetaun/Policyrecommendations (ENG)

www.skoladokoran.sk/projectkhetaun/odporucania (SK)

6. Projekt v číslech

Kompletní přehled počtu aktivit a účastníků naleznete v anglické verzi společné publikace.

<http://khetaun.pei.si/project-activities/professional-scientific-monograph/>

7. Vyhodnocení projektu

Alenka Gril, Educational Research Institute

Projekt Khetaun se snažil stimulovat inkluzi romských dětí a jejich rodin do předškolních programů. Evaluace projektu proběhla ve dvou fázích: 1) zkoumání *kvality procesů*, které zajišťovaly průběh aktivit; 2) zhodnocení *výsledků projektu* (zda se podařilo dosáhnout jeho cílů).

1. Zdroje informací

Evaluace projektu je založena na čtyřech zdrojích ze všech partnerských organizací ve všech státech (Slovinsko, Lotyšsko, Česká republika a Slovensko).

- 1) **Zhodnocení tréninkových modulů;** shrnutí evaluací účastníků čtyř mezinárodních tréninků a čtyř národních tréninků. Každý trénink byl hodnocen dle pěti kritérií (obsah, aktivity, materiály, organizace a atmosféra) pomocí škály od jedné do čtyř (1 = špatný, 2 = přijatelný, 3 = dobrý, 4 = velmi dobrý) a dvou otevřených otázek pro subjektivní zhodnocení. Každého mezinárodního tréninku se zúčastnilo 10–12 účastníků ze čtyř zemí a každého národního tréninku se účastnilo 20–30 účastníků z dané země (učitelé, ředitelé předškolních zařízení, pracovníci neziskových organizací, pedagogicko-psychologičtí poradci a romští asistenti učitele).
- 2) **Pozorování aktivit;** shrnutí pozorování implementace každé z projektových aktivit ve čtyřech zúčastněných zemích, které bylo sepsáno učiteli a vychovateli v rámci evaluačního formuláře. Evaluace se soustředila na psaný popis toho, co aktivita cílovou skupinu naučila, jaké byly reakce romských dětí a rodičů a jak byli s aktivitou spokojeni.
- 3) **Dotazníky pro pedagogické pracovníky a ředitele;** dotazníky měřily subjektivní dopad projektových aktivit (důvěra romských rodičů ke vzdělávacím institucím a spokojenost účastníků byly měřeny na pětistupňové škále; subjektivní dopady byly měřeny otevřenými otázkami dle jednotlivých kategorií: na jednotlivce, na předškolní zařízení, na místní komunitu) a profesní rozvoj v průběhu projektu

(dovednosti pedagogických pracovníků v oblasti inkluzivní praxe a profesní podpora vedoucích a kolegů byly měřeny na pětistupňové škále s připojenou otevřenou otázkou doplňující otázkou o podpoře okolí). Ne všichni zúčastnění pedagogičtí pracovníci (ředitelé, zástupci, učitelé, psychologicko-sociální poradci) ve všech čtyřech zemích vyplnili dotazníky na konci projektu. Tato evaluace je založena na odpovědích šestnácti pedagogických pracovníků (šesti ze Slovinska, tři z Lotyšska, dvou z České republiky a pěti ze Slovenska). Všechny odpovídající byly ženy s více než čtyřmi lety praxe (maximum bylo 33 let) v předškolních programech. Většina odpovídajících měla předchozí zkušenosti s prací s romskými dětmi a jejich rodinami v předškolním zařízení, ale některé respondentky předchozí zkušenost neměly.

- 4) **Rozhovory s romskými rodiči;** rozhovory se odehrály ve skupinách nebo jednotlivě na konci projektu. Otázky se soustředily na důvěru k pedagogickým pracovníkům a předškolním zařízením, spokojenost s aktivitami, užitečnost aktivit pro rodiče a jejich děti a ochotu rodičů pokračovat ve spolupráci s předškolním zařízením. Celkem se vyjádřilo 27 rodičů (šest ze Slovinska, osm v Lotyšsku, šest v České republice a osm na Slovensku).

2. Kvalita procesů projektových aktivit

Kvalita procesů projektových aktivit byla vyhodnocena pomocí *kvalitativních indikátorů*, které byly stanoveny již v přípravné fázi projektu: profesní dovednosti a podpora pedagogických pracovníků v rámci inkluzivních programů v předškolních zařízeních, důležitost předškolního vzdělávání pro romské děti a rodiče, důvěra vybudovaná mezi romskými a neromskými účastníky, spokojenost všech účastníků, povědomí o důležitosti předškolního vzdělávání pro romské děti a ochota pokračovat v inkluzivních praktikách.

3. Profesní dovednosti pro inkluzivní praxi v předškolních zařízeních

Tréninky učitelů

Vedoucí organizace projektu ze Slovinska (Educational Research Institute – ERI) zorganizovala čtyři mezinárodní tréninky: 1) „Důležitost předškolního vzdělávání a zajištění sociální spravedlnosti ve vzdělávání“ v Lotyšsku, 2) „Budování důvěry a posilování vztahů mezi předškolním zařízením a různými aktéry místní komunity“ na Slovensku, 3) „Aktivity pro děti, které nedocházejí do předškolního vzdělávání, a jejich rodiče“ ve Slovinsku a 4) „Programy pro posilování romských rodin v oblasti péče a podpory rozvoje dítěte“ v České republice.

Každý z tréninků byl vyhodnocen podle pěti kritérií (obsah, aktivity, materiály, organizace a atmosféra) a dvou otevřených otázek pro subjektivní zhodnocení. Účastníci v průměru označili *obsah tréninku, aktivity, organizaci a atmosféru za velmi dobré a materiály za dobré*. Na otázku „Co jste se naučili?“ odpovídali, že získali *nové nápady a nové informace o romských komunitách a jak s nimi pracovat* (např. strategie pro posi-

lování kompetencí romských rodičů v oblasti zdravotní péče a výchovy dítěte, možnosti budování důvěry mezi romskými rodiči a pedagogickými pracovníky, nahlédnutí do reality domácího prostředí a méně rozvinuté slovní zásoby romských dětí, informace o sociálním postavení romských komunit, spolupráce mezi různými aktéry místní komunity atd.). Do kolonku „Další komentáře“ mnoho účastníků *chválilo tréninky* a obzvláště jejich *profesionalitu, informativní hodnotu, zkušené a přátelské lektory a přátelskou atmosféru*, kde mohli *sdílet svoje zkušenosti*. Účastníci byli s tréninky spokojeni a také si uvědomovali jejich hodnotu (např. přínos pro jednotlivce a užitečnost).

V každé ze zapojených zemí se poté uskutečnily národní tréninky na stejné téma. Účastníci z Lotyšska a Slovenska v průměru označili všechny čtyři tréninky za velmi dobré podle všech čtyř kritérií. Ve Slovinsku byly tři tréninky zhodnoceny jako velmi dobré a jeden z nich – „Budování důvěry a posilování vztahů mezi předškolním zařízením a různými aktéry místní komunity“ za dobrý. V České republice byly tréninky ohodnoceny o něco hůře. *Obsah, aktivity a organizace* byly označeny v průměru za *dobré* a *materiály* za *přijatelné*, zatímco *atmosféra* byla ohodnocena jako *velmi dobrá* stejně jako v ostatních zemích.

Odpovědi účastníků na otevřené otázky ukázaly, že se naučili více o *životě romských rodin* a jejich sociální situaci, *jak s nimi pracovat* a *jak budovat jejich důvěru k předškolním zařízením*. Naučili se také *metody a strategie pro implementaci inkluzivní praxe* v předškolních zařízeních s romskými dětmi a rodiči a také *jak se připravit na budování inkluzivního prostředí*, např. bojovat s předsudky a uvědomovat si důležitost této práce. Uvědomili si také důležitost spolupráce s místní komunitou. Získali *motivaci* pro práci s romskými dětmi a pro vytváření přátelského a kreativního prostředí pro učení. Ve volných komentářích *ocenili přínos tréninků a také lektory* (jejich nadšení a přátelský přístup), a dokonce i *změnu vlastní perspektivy* a porozumění romským rodinám.

Tyto evaluace ukázaly, že tréninky poskytly účastníkům důležité znalosti, strategie a metody pro inkluzivní praxi v předškolních zařízeních. Jejich povědomí o důležitosti inkluzivního předškolního vzdělávání se také zvětšilo. Tato změna se projevila novým pohledem na předškolní vzdělávání a romské komunity a otevřenějším přístupem k romským dětem a rodinám.

Dotazníky

Kompetence pro inkluzi romských dětí a jejich rodičů do předškolních programů, pro posílení role romských rodičů a kompetence pro spolupráci s místní komunitou byly zhodnoceny pomocí dotazníků na úrovni předškolních zařízení a jejich pracovníků.

1) Kompetence pedagogických pracovníků

Všichni pedagogičtí pracovníci na Slovensku, v České republice a téměř všichni ve Slovinsku uvedli, že se jim *podařilo romské rodiče informovat o důležitosti předškolního vzdělávání pro jejich děti výrazným způsobem*. Pracovníci z Lotyšska uvedli, že se jim tato snaha dařila v průměru.

Pedagogičtí pracovníci ze všech tří zemí odhadli, že se jim *vcelku podařilo získat potřebné dovednosti a strategie pro zapojení aktivit pro romské děti a rodiče* za účelem jejich inkluze do předškolních programů. Někteří

pracovníci na Slovensku a ve Slovinsku uvedli, že se jim podařilo tyto dovednosti osvojit velmi dobře a někteří pracovníci z České republiky a Slovenska uvedli, že si je osvojili vcelku dobře.

Ve všech čtyřech zemích pracovníci uvedli, že se jim *dařilo spolupracovat s místními organizacemi vcelku málo* v průběhu projektu. Nejvyšší průměrná hodnota spolupráce byla na Slovensku, kde pracovníci nejčastěji uvedli „částečně“, zatímco v Lotyšsku, Slovinsku a České republice uvedli, že „málo“.

2) Kompetence předškolního zařízení

Ve všech čtyřech zemích ředitelé předškolních zařízení uvedli, že se jim podařilo *zvýšit povědomí romských rodičů o důležitosti předškolního vzdělávání alespoň podstatně* (až „velmi“). V této oblasti se nejvíce dařilo na Slovensku a ve Slovinsku, poté v Lotyšsku a České republice.

Ředitelé předškolních zařízení ve všech zemích uvedli, že *zařízení získalo potřebné dovednosti a strategie pro zapojení aktivit pro romské děti a rodiče za účelem jejich zapojení do předškolních programů alespoň částečně* (až „podstatně“). Získání dovedností a strategií se podařilo „podstatně“ ve Slovinsku a v Lotyšsku, částečně na Slovensku, ale jen málo v České republice.

Ředitelé ze všech zemí také v průměru uvedli, že *předškolní zařízení spolupracuje podstatně více s organizacemi v místních komunitách*. Spolupráce se nejvíce pozvedla na Slovensku (velmi), podstatně v Lotyšsku a částečně na Slovensku a v České republice.

Závěrem se tedy dá shrnout, že kompetence pracovníků předškolních zařízení a zařízení samotných v oblasti inkluzivní praxe zaměřené na romské rodiny se podstatně zvýšily ve všech čtyřech zemích. Obzvláště pracovníci cítili, že jsou výrazně více připraveni na implementaci aktivit zaměřených na inkluzi romských dětí do předškolního vzdělávání.

4. Důležitost předškolního vzdělávání pro romské děti a jejich rodiče

Dotazníky

Ředitelé předškolních zařízení na Slovensku, ve Slovinsku a v České republice ohodnotili zapojení romských dětí do předškolních programů v průměru za *velmi důležité*, zatímco ředitelé z Lotyšska uvedli, že je pro ně podstatné. Ředitelé ze všech zemích se shodli na tom, že jejich zapojení je důležité, protože *zjednodušuje pozdější přechod dětí na základní školu* a dává romským dětem větší šanci úspěch později v životě. Ve Slovinsku zdůraznili *socializační funkci* raného vzdělávání, které poskytuje dětem rovné příležitosti k vývoji, učení jazyka a rozšiřuje kulturní uvědomění romských dětí. V České republice ředitelé zdůraznili *důležitost informování romských rodičů o důležitosti vzdělání*, a tedy i docházení do školky. Po ředitele na Slovensku byla důležitá *adaptabilita prostředků k učení* (materiálů, učebních technik) tak, aby odpovídaly konkrétním potřebám dítěte, což je možné pouze se znalostí jeho rodinného prostředí. Pedagogičtí pracovníci ze tří zemí označili inkluzi romských dětí a jejich rodičů do předškolních pro-

gramů v průměru za *velmi důležitou*, zatímco v Lotyšsku ji označili za podstatnou. Pracovníci ze všech zemí se shodli na tom, že usnadňuje *přechod dětí do formálního vzdělávání* a podporuje další vzdělávání romských dětí. Na Slovensku a v České republice zdůrazňují význam *socializace*, protože účast na předškolním vzdělávání dětem dává přístup k flexibilnímu prostředí pro hru i učení, zdravé stravě a interakci s dalšími dětmi a dospělými. Podporuje tedy rozvoj jejich sociální sítě a rozšiřuje možnosti *zlepšení sociálního postavení Romů ve společnosti* – což bylo zdůrazněno ve Slovinsku, na Slovensku a v Lotyšsku. Slovinští pracovníci uvedli, že lepší integrace romských dětí přinese *lepší budoucnost pro nás pro všechny*. Pracovníci z dalších tří zemí uvedli podobné důvody ve větším detailu: jako cestu k překonání předsudků vůči Romům u většinové populace, jako příležitost pro dialog s romskými rodinami, který umožní lepší porozumění a přijetí romské kultury, a jako příležitost ke zlepšení soužití obou komunit. V České republice pracovníci dále zdůraznili *důležitost toho, že si romští rodiče zvykli na komunikaci se vzdělávací institucí* a překonávání institucionálních bariér, stejně jako důležitost jejich pozitivního vztahu ke vzdělání jako takovému.

Závěrem se tedy dá říci, že zapojení romských rodin do předškolních programů je pro zapojené pracovníky předškolních zařízení velmi důležité. Uvedli proto mnohá zdůvodnění, od socializace a podpory vývoje dítěte po sociální interakci a zjednodušení přechodu na základní školu. Pracovníci dále uvedli výhody jako překonání předsudků a poznání druhých, přizpůsobení učebního prostředí podle kulturního či rodinného zázemí dítěte a také lepší integraci romských rodičů ve společnosti a konečně i lepší budoucnost pro všechny.

5. Profesní podpora v implementaci inkluzivních předškolních programů pro romské rodiny

Dotazníky

Téměř všichni *ředitelé předškolních zařízení* ve všech zemích uvedli, že *poskytli hodně profesní podpory* pedagogům při organizaci a implementaci aktivit pro romské děti a jejich rodiče, když to bylo potřeba. Ve Slovinsku, na Slovensku a v České republice nejčastěji pomohli formou *poradenství, komunikací, dialogem, společným řešením problémů a spoluprací a pomocí na aktivitách*. Poskytli také materiální pomoc (např. knížky, zdroje informací, materiály, prostory). Na Slovensku a ve Slovinsku také *podpořili vzdělávání a trénink svých pracovníků a asistovali při sdílení kontaktů*. V Lotyšsku ředitelé poskytli pracovníkům *finanční pomoc*.

Pracovníci ve všech zemích také uvedli, že poskytnutá profesní podpora jim v průměru podstatně pomohla při realizaci projektových aktivit. Nejvíce pozitivně popsali tuto podporu pracovníci na Slovensku.

Ve všech zemích pracovníci *získali podporu svých nadřízených téměř vždy*. Na Slovensku byli pracovníci podpořeni vedením vždy, zatímco ve Slovinsku různí pracovníci zhodnotili tuto podporu různě. V Lotyšsku, České republice a na Slovensku získali pracovníci podporu při *organizaci aktivit* a akcí. V České republice, Slovinsku a Slovensku také získali podporu pro své další vzdělávání a trénink. Slovinsko a Česká republika

také uvedly, že získaly podporu formou rad, konzultací a příkladů dobré praxe. V Lotyšsku vedoucí poskytli *materiály pro aktivity* a na Slovensku *prostor pro aktivity*. V České republice také obdrželi *metodickou podporu*, když si nebyli s něčím jistí. V Lotyšsku pracovní cítili podporu vedení ve formě *jejich uznání*.

Ve všech čtyřech zemích pracovníci uvedli, že v průměru *obdrželi pomoc od svých kolegů téměř vždy*. Na Slovensku a v Lotyšsku obdrželi pomoc kolegů vždy, zatímco ve Slovinsku se tato pomoc podle různých respondentů lišila. Ve Slovinsku a v Lotyšsku měla tato podpora formu konzultací, rad a pomoci při organizaci a realizaci aktivit. V České republice pracovníci také obdrželi pomoc s organizací, ale také pomoc s plánováním a evaluací aktivit. Na Slovensku a ve Slovinsku s nimi kolegové sdíleli své nápady a materiály (např. didaktické a tréninkové materiály, speciální materiály pro romské rodiče, obrázkové knížky). Na Slovensku pracovníci také uvedli empatii a porozumění svých kolegů.

Dá se tedy shrnout, že podpora pedagogických pracovníků, kteří realizovali projektové aktivity, byla pro jejich úspěch důležitá a byla jim poskytována pravidelně. Pomoc od svých nadřízených a kolegů získali především formou konzultací, sdílení zážitků, pomoci při práci a sdílením materiálů. Vedoucí byli důležití v oblasti organizační a administrativní pomoci, ale také při podpoře dalšího vzdělávání a tréninku svých podřízených.

6. Důvěra ve vztah mezi romskými rodiči a pedagogickými pracovníky

Pozorování

Ve Slovinsku, v Lotyšsku a v České republice romští rodiče *získali více důvěry v předškolní vzdělávací instituce, měli o ně větší zájem a pozitivnější vztah k nim*. Dověděli se, *co jim předškolní zařízení mohou nabídnout*, a že jejich pracovníci mají s dětmi dobré úmysly. Poučili se o výhodách vzájemné spolupráce mezi rodiči a předškolním zařízením.

Na Slovensku a v Lotyšsku se romští rodiče také *sblížili s ostatními rodiči*. Uvědomili si, že je ostatní účastníci workshopů přijímají a že mohou komunikovat s dalšími rodiči mimo svou komunitu. Získali proto *více sebevědomí a zájmu o aktivity* a začali být *více aktivní*. Na Slovensku a v České republice si romští rodiče také uvědomili *důležitost zapojení svých dětí do předškolních zařízení* (také kvůli jejich dalšímu vzdělávání). Na Slovensku se rodiče přiučili o *důležitosti hraní a komunikace s dětmi*.

Dotazníky

Vedoucí ve všech zemích uvedli, že v průměru více než polovina romských rodičů má *větší důvěru v předškolní instituce* díky aktivitám projektu. Na Slovensku a ve Slovinsku byla tato změna u romských rodičů větší než v Lotyšsku a v České republice.

Pedagogičtí pracovníci ve všech zemích uvedli, že jim *romští rodiče v průměru důvěřují více* díky aktivitám projektu. Na Slovensku a v Lotyšsku byl tento rozdíl větší než ve Slovinsku a v České republice. Ve Slovinsku se důvěra u různých respondentů lišila.

Rozhovory

Téměř všechny rozhovory s romskými rodiči ve všech čtyřech zemích potvrdily, že se důvěra rodičů k pedagogickým pracovníkům a předškolním institucím během projektu zvýšila. Ve všech zemích rodiče zdůvodnili svou důvěru *přívětivostí* pracovníků k dětem i rodičům. Uvedli také, že se díky tomu, že je pracovníci zvali na nejrůznější aktivity, více socializovali a *spolupracovali s předškolní institucí více*. Na Slovensku, v Lotyšsku a v České republice ocenili také *detailní vysvětlení a možnost pokládat otázky* pracovníkům, což vedlo k tomu, že rodiče více přijímali jejich doporučení. Na Slovensku, ve Slovinsku a v Lotyšsku se důvěra budovala také *poznáním jeden druhého* (protože se předtím neznali). Ve Slovinsku a v Lotyšsku rodiče uvedli, že nyní vědí, *jak se jejich dítě v předškolním zařízení cítí*, že se mu líbí být s ostatními dětmi a má zájem o předškolní aktivity. V Lotyšsku a na Slovensku se také *dozvěděli více o předškolním zařízení a jeho denním fungování*.

V Lotyšsku jedna matka vysvětlila, že si větší důvěru v předškolní instituce nevybudovala, protože má děti raději doma a domnívá se, že rodina a čas strávený s rodiči je pro dítě nejdůležitější. V České republice jeden rodič uvedl, že se jeho důvěra nezvýšila, protože se jeho dítě v prvních týdnech nezvládlo na předškolní zařízení adaptovat.

Závěrem se dá říci, že projekt umožnil vybudování důvěry k předškolním pracovníkům a institucím u velké většiny romských rodičů ze všech čtyř zapojených zemí. Důvěra se posílila pomocí vzájemných vztahů, které vznikly opakovanou spoluprací, pozitivní a otevřenou komunikací pracovníků, jejich oceněním aktivity romských dětí a rodičů a také ochotou zodpovědět veškeré otázky romských rodičů.

7. Důvěra ve vztah mezi romskými a ostatními dětmi

Pozorování

Ve Slovinsku a v Lotyšsku se romské děti naučily, že *aktivní, přijímaný a spokojený se vzájemnou spoluprací může být každý*. Naučily se, jak spolupracovat a jak pracovat, učit se, hrát si a bavit se společně s druhými. Ve Slovinsku a v České republice se přiučily o *denním režimu* v předškolním zařízení a o tom, *jaké aktivity se v něm dělají. Seznámily se a spřátelily s ostatními dětmi* (ve Slovinsku také s neromskými). Ve Slovinsku se romské děti naučily, že jejich *práce a úsilí může mít užitek*. V Lotyšsku se naučily *přijímat různorodost. Vzájemně se podporovaly a pomáhaly si*, když to bylo potřeba. Na Slovensku se naučily *lépe komunikovat a hrát si s ostatními*.

Dotazníky

V České republice, Lotyšsku a Slovinsku pracovníci odhadli, že *většina nebo téměř všechny romské děti přišly do kontaktu s dětmi mimo svou komunitu*. Na Slovensku žádné ze zapojených romských dětí do kontaktu s neromskými dětmi nepřišlo, protože tam byly aktivity zaměřené pouze na romské děti.

Závěrem se tedy dá říci, že většina zapojených romských dětí ze tří zemí (mimo Slovenska) přišla do kontaktu s neromskými dětmi, pomocí zábavných společných aktivit posílila svou důvěru k ostatním dětem a dospělým a zlepšila svou komunikaci a spolupráci s ostatními.

8. Spokojenost romských dětí se zapojením do předškolních programů

Pozorování

Romské děti si projektové aktivity užily ve všech zúčastněných zemích. Jejich spokojenost a nadšení se nejvíce projevovaly *úsměvy*, smíchem, tleskáním apod. Byly více zaujaté a *více aktivní*.

Na Slovensku a v České republice si pracovníci všimli, že jsou romské děti sebevědomější a více pyšné (pyšné na své výrobky, které ukazovaly svým rodičům a učitelům, nebo pyšné, když překonaly určité překážky či obtíže).

Ve Slovinsku se jejich spokojenost ukázala také tím, že nechtěly, aby workshopy skončily, *chtěly zůstat déle* a ptaly se, zda mohou přijít znovu. V Lotyšsku romské děti občas aktivity hodnotily pomocí nálepek s obličejem, který se buď usmíval, mračil, nebo byl neutrální. Děti použily usmívající se obličej, protože je aktivita bavila.

Dotazníky

Ve všech čtyřech zemích pracovníci odhadli, že si v průměru téměř všechny romské děti projektové aktivity užily. Na Slovensku a ve Slovinsku si pozitivní reakce u romských dětí všimli všichni pracovníci. V Lotyšsku a České republice pracovníci odhadli, že si aktivity užila většina romských dětí.

Závěrem se tedy dá říci, že téměř všechny romské děti, které se zúčastnily projektových aktivit, z nich měly radost a byly s nimi spokojené.

9. Spokojenost romských rodičů se zapojením do předškolních programů

Pozorování

Ve všech zemích se romští rodiče díky projektovým aktivitám *cítily podpořeni a posílení*. Ocenili, že se organizátoři projektu pozorně zajímali o jejich situaci. Líbilo se jim, že informace byly předávány jasnou a jednoduchou formou. Měli radost, když zjistili, že si během aktivit mohou hrát se svými dětmi, a vyjádřili se, že by to chtěli dělat častěji. Po skončení aktivit děkovali pracovníkům za tipy na zajímavé aktivity, které mohou použít také doma.

Na Slovensku a ve Slovinsku pracovníci popsali *spokojenost* romských rodičů, jejich *úsměvy*, *zaujetí* nebo *i nadšení*. Ve Slovinsku a v Lotyšsku měli rodiče *radost z toho, co se jejich děti během aktivit nebo během her s ostatními naučily*. Někteří byli pyšní, jak se dětem u aktivit dařilo (např. při kreativních aktivitách). V Lotyšsku a v České republice se rodiče také rádi přiučili o romské kultuře – jazyku, vlajce, hymně, tradičním

oblečení apod. Byli také překvapení, když viděli v materiálech pro děti a rodiče psanou romštinu.

V České republice byli romští rodiče *ochotní sdílet informace o svých dětech* s pedagogickými pracovníky. Na Slovensku pracovníci zdůraznili *odhodlání a nasazení* romských rodičů. Ve Slovinsku také někteří rodiče na základě workshopů vyjádřili *zájem o zapsání svých dětí do mateřské školy*.

Dotazníky

Pedagogičtí pracovníci ve všech zemích se shodli na tom, že většina romských rodičů byla spokojena s aktivitami projektu.

Dá se tedy shrnout, že většina romských rodičů byla s aktivitami spokojena a někdy i pozitivně překvapena tím, co se mohou oni i jejich děti ve školce naučit a jak nápomocní a zainteresovaní její pracovníci byli.

10. Spokojenost pedagogických pracovníků s implementací předškolních programů

Pozorování

Ve všech zapojených zemích se podařilo workshopy realizovat podle plánu. Ve Slovinsku *byli s realizací spokojeni všichni zúčastnění* (mateřská škola, nezisková organizace, partnerská organizace). V Lotyšsku byli účastníci hrdí na *profesionalitu a zájem učitelů, podporu rodičů a aktivitu a zvědavost dětí*, stejně tak jako na to, jak spokojení účastníci s aktivitami byli. V České republice pracovníci *vybudovali silnější kontakt s rodiči a získali jejich důvěru*. Nejvíce jsou hrdí na videa, která byla vytvořena bez předchozího plánu a která tak ještě více posílila zapojené rodiče. Na Slovensku jsou nejvíce hrdí na samotnou realizaci projektu, na jasnou definici potřeb a lepší vzájemné porozumění mezi romskými rodiči a neromskými zaměstnanci školky.

Dotazníky

Pedagogičtí pracovníci ve všech zemích byli v průměru s projektovými aktivitami vcelku spokojeni. Nejvíce spokojeni s aktivitami byli pedagogové na Slovensku, zatímco ve Slovinsku se jejich spokojenost nejvíce lišila – odpovědi od „částečně spokojení“ po „velmi spokojení“.

Dá se tedy tvrdit, že také pedagogičtí pracovníci byli s aktivitami vcelku spokojeni, především proto, že byly dobře připraveny a odpovídaly potřebám romských rodin, ale také díky své flexibilitě a možnosti přirozené interakce mezi nimi a romskými dětmi a rodiči.

11. Zájem o pokračování v předškolních programech pro romské rodiny

Dotazníky

Ředitelé ze tří zemí (Slovinsko, Česká republika a Slovensko) uvedli, že budou v poskytování aktivit pro romské děti a rodiče v předškolním zařízení *určitě pokračovat*. V Lotyšsku si ředitelé nebyli jistí.

Na Slovensku a v České republice jsou všichni pedagogičtí pracovníci ochotni pokračovat s podobnými

aktivitami pro romské děti a rodiče i po skončení projektu, ve Slovinsku jsou to téměř všichni a v Lotyšsku jeden. Jeden pracovník ze Slovinska a dva z Lotyšska si svým pokračováním v aktivitách nebyli jistí.

Rozhovory

Také všichni rodiče ze všech zemí, kteří poskytli rozhovor, jsou ochotni se v budoucnu účastnit podobných aktivit a workshopů. Ve Slovinsku by si nejvíce přáli znovu jet s dětmi do ZOO, uspořádat výlet k moři nebo zorganizovat workshop o vaření. V Lotyšsku si rodiče přejí další workshopy a aktivity, ale také jiný typ aktivit mimo školku, kterých by se mohla zúčastnit celá rodina (a také starší děti). Rodiče na Slovensku by chtěli aktivity pro otce a o jejich roli v životě dítěte, aktivity o vaření pro děti, tvorbu obrázkové knížky nebo venkovní aktivity.

Závěrem se tedy dá tvrdit, že projektové aktivity budou nadále pokračovat, přinejmenším v blízké budoucnosti.

VÝSLEDKY PROJEKTU

Výsledky projektu byly zhodnoceny v různých kategoriích: výsledky pro romské děti, pro ostatní děti, pro romské rodiče, pro ostatní rodiče, pro pedagogické pracovníky, pro předškolní zařízení, pro spolupráci předškolních zařízení s dalšími lokálními organizacemi a pro místní komunitu. Byly vyhodnoceny na konci projektu pomocí otevřených otázek v dotaznících pro ředitele a pedagogické pracovníky. Výsledky pro romské děti a jejich rodiče byly také shromážděny pomocí pozorování pedagogů (o tom, co se v aktivitách naučili) a pomocí rozhovorů s romskými rodiči.

1. Výsledky pro romské děti

Dotazníky

Ředitelé předškolních zařízení ve Slovinsku, Lotyšsku a na Slovensku viděli přínos projektu pro romské děti v jejich *osobním rozvoji* (kognitivním, emocionálním, sociálním a pohybovém), učení jazyka a získávání nových znalostí a dovedností. Ve Slovinsku a České republice ředitelé zmínili, že projekt ovlivnil to, jak se romské děti *přizpůsobily předškolnímu prostředí*, jak si k němu vybudovaly důvěru, jak si užily aktivity v zařízení a jak spolupracovaly s ostatními neromskými dětmi (což podpořilo jejich schopnost přijetí jiné kultury a různorodosti). V České republice ředitelé dále uvedli, že pro romské děti byly také užitečné ilustrační materiály. Na Slovensku ředitelé viděli výsledek projektu v *zápisu nových romských dětí do školky*.

Také pedagogové ze Slovinska, Lotyšska a České republiky viděli výsledky projektu pro romské děti v tom, jak se *přizpůsobily prostředí předškolního zařízení*, jak dobře a bezpečně se v něm cítily, jak je aktivity bavily, jak se chtěly bavit s ostatními a účastnit se aktivit a jak lépe komunikovaly a lépe přijaly prostředí školky. V České republice a na Slovensku také pracovníci uvedli, že se děti *naučily nové dovednosti* (sociální a emoční dovednosti, kreslení a malování, lepší komunikace s rodiči).

Pozorování

Ve všech čtyřech zemích děti zlepšily své komunikační dovednosti a spolupráci: jak spolupracovat s ostatními a být spokojený, jak se seznamovat a bavit s neromskými dětmi, získávat nové kamarády, přijímat jinakost a diverzitu, navzájem si pomáhat a navzájem si důvěřovat s dětmi i dospělými.

V České republice, Slovinsku a na Slovensku se děti naučily *nové dovednosti*: jazykové (výslovnost, fonemické uvědomování, rozlišování hlásek, gramatiku), kognitivní (rozlišování a poznávání barev, orientace v čase, počítání), sociální (pravidla a denní režim v předškolním zařízení, hry, hygienická pravidla, správné chování při sledování divadla), motorické (jemná motorika, koordinace očí a rukou, sport) a emoční (jak se vyjádřit, jak vyjádřit své emoce, jak překonat strach z návštěvy u doktora).

Ve Slovinsku a v Lotyšsku se romské děti naučily *zvládat různé nové situace* a také tvořit zajímavé, krásné a užitečné věci vlastníma rukama.

Rozhovory

Romští rodiče ve Slovinsku, Lotyšsku a České republice uvedli, že jejich děti těžily z *interakce s jinými dětmi*, ze získávání nových kamarádů, společných her, učení se pomoci druhému, když je to potřeba, a celkově byly více otevřené a ochotné komunikovat s druhými. V Lotyšsku a České republice rodiče také zmínili *pozitivní emoce*, které aktivity u dětí vyvolaly.

Ve všech zemích si romští rodiče všimli, že se jejich děti naučily *nové užitečné věci*, hry a pohádky, a naučily se *vytvářet věci vlastníma rukama*.

Ve Slovinsku rodiče zmínili, že jejich děti poprvé navštívily ZOO a také se poznaly s pedagogy. Na Slovensku rodiče uvedli, že jsou jejich děti *lépe připravené na školní docházku*.

2. Výsledky pro ostatní děti v předškolních zařízeních

Dotazníky

Ve třech zemích (s výjimkou Slovenska) ředitelé cítili, že projekt Khetaun pomohl u ostatních dětí rozvinout *toleranci a schopnost přijímat jinakost*. Děti si vybudovaly *pozitivní přístup k romským dětem*, získaly informace o jejich kultuře, zvycích, jazyce a diverzitě. Zážitek z učení v různorodém prostředí je *pozitivně ovlivnil* a obohatil. V České republice ředitelé uvedli, že ostatní děti také těžily z nových ilustrativních materiálů.

Pedagogové ze tří zemí také uvedli, že projekt dopomohl k lepší schopnosti *přijímat jinakost* u dětí, nesoustředit se na rozdíly mezi nimi a také k budování *pozitivního náhledu na romské děti a jejich rodiče*. Lépe spolupracovali se svými vrstevníky, a to včetně romských dětí. V Lotyšsku učitelé zaznamenali, že také ostatní děti získaly z projektových aktivit *pozitivní zážitek*. V České republice i ostatní děti zapracovaly na svých pohybových a jazykových dovednostech.

Na Slovensku učitelé výsledky na jiných dětech nepozorovali, protože se projektových aktivit účastnily jen romské děti.

3. Výsledky pro romské rodiče

Dotazníky

Ředitelé ze Slovinska, Lotyšska i Slovenska viděli přínos projektu v úspěšném *budování důvěry* mezi předškolní institucí a romskými rodiči. Ve Slovinsku a v České republice si ředitelé povšimli, že romští rodiče pomocí spolupráce s předškolní institucí vybudovali v zařízení *známé*, a byli tak *více ochotní komunikovat* (a díky vytvořeným materiálům také komunikovat v romštině) a spolupracovat s institucí. V Lotyšsku a České republice vedoucí zmínili *snížení negativních pocitů* u romských rodičů (např. pocitů diskriminace nebo studu). Ve Slovinsku, České republice a na Slovensku projekt u rodičů podpořil *zájem své děti zapsat do předškolních zařízení* v mladším věku. Ve Slovinsku také viděli projekt jakožto cestu ke komplexnější podpoře inkluze Romů do většinové společnosti.

Ve Slovinsku, Lotyšsku a České republice viděli pedagogičtí pracovníci výsledky projektu v tom, že se romští rodiče *seznámili s předškolním zařízením* jakožto institucí a také s jeho zaměstnanci. Získali *vhled do fungování a života školky*, *mohli si promluvit s pedagogy a ředitelem* a uvědomili si, že předškolní zařízení k nim má pozitivní přístup. *Měli méně obav a přijali předškolní instituci* jako bezpečné a příjemné prostředí pro dětské učení a vývoj. Rozvinula se tedy jejich *důvěra* v tuto instituci.

V Lotyšsku pedagogové také zmínili, že romští rodiče začali být *aktivnější*. Na Slovensku pracovníci uvedli, že se během projektu romští rodiče *zapojili do společných aktivit s dětmi*. Pracovali s obrázkovými knížkami a používali vhodné cvičební materiály. V České republice také získali více informací o povinném roce předškolního vzdělávání. Projekt tedy stimuloval *zapsání velkého množství zapojených romských dětí do předškolních zařízení*.

Pozorování

Ve všech zapojených zemích se v rámci projektu romští rodiče *socializovali*, komunikovali a hráli si se svými dětmi. Naučili se, jak je vychovávat a podporovat v učení pomocí jednoduchých domácích aktivit a také jak s nimi kreativně trávit čas.

Ve Slovinsku, Lotyšsku a České republice se také romští rodiče *lépe seznámili s předškolní institucí* a s tím, co jim může nabídnout. Viděli pozitivní přístup pedagogů a ostatních rodičů a *cítili se jimi akceptovaní*. Vybudovali si tak *důvěru* k pedagogům a cenili si spolupráce s předškolním zařízením. Porozuměli, proč je důležité své děti do školky zapsat. V Lotyšsku romští rodiče získali více sebevědomí a *stali se aktivnější v místní komunitě* a v místních vzdělávacích institucích. Rozšířili si obzory a přiblížili se ostatním.

Ve Slovinsku někteří rodiče poprvé viděli své děti vystupovat. Dozvěděli se více také o životě zvířat v ZOO. Měli možnost zeptat se zdravotnického personálu na své zdraví. Také na Slovensku získali rodiče lepší přístup ke zdravotní péči a nové informace o výživě.

Rozhovory

Ve Slovinsku a v Lotyšsku viděli romští rodiče workshopy jako možnost *strávit s dětmi čas mimo romskou komunitu*. Blíže se seznámili s pedagogy a získali informace o místech v okolí, kam mohou chodit se svými dětmi (knihovna, muzeum). V Lotyšsku se také dozvěděli více o lotyšských tradicích.

V Lotyšsku, České republice a na Slovensku rodiče uvedli, že je projekt *posílil jakožto rodiče*. Naučili se nové aktivity, které podporují vývoj dítěte. Naučili se lépe komunikovat a hrát si s dětmi. V Lotyšsku a na Slovensku také zdůraznili možnost trávit čas s ostatními rodiči, mluvit s nimi a sdílet s nimi zkušenosti. V Lotyšsku romští rodiče také uvedli, že pro ně bylo zajímavé vidět, jak si jejich děti hrají s ostatními.

Ve Slovinsku rodiče uvedli, že se na workshopech *cítili dobře* a získali informace o zdravotní péči a zdraví (např. test hladiny cukru v krvi). V Lotyšsku a České republice uvedli, že se na workshopech *naučili nové věci* a získali nové informace.

4. Výsledky pro ostatní rodiče

Dotazníky

Ředitelé ze Slovinska a Lotyšska uvedli, že si u ostatních rodičů všimli *přijetí romských rodičů*. Ostatní rodiče lépe *porozuměli jiné kultuře*, překonali stereotypy a byli tolerantnější. V České republice také ostatní rodiče těžili z projektových materiálů a poskytnutých informací.

Pedagogové ve Slovinsku, Lotyšsku a České republice zdůraznili *budování důvěry* mezi romskými a neromskými rodiči. Získali náhled do nové problematiky. Ostatní rodiče také *lépe komunikovali s romskými rodiči*, *lépe přijímali romské komunity* a vyvinuli si k nim pozitivnější vztah. Projekt tedy přispěl také k překonávání předsudků většinové společnosti.

V České republice pedagogové uvedli, že nejen romští, ale i ostatní rodiče byli projektem inspirováni k *procvičování jazykových a pohybových dovedností* svých dětí v domácím prostředí.

Na Slovensku se projektu neúčastnili jiní než romští rodiče.

5. Výsledky pro pedagogické pracovníky

Dotazníky

Ve Slovinsku, České republice a na Slovensku ředitelé uvedli, že pedagogové *lépe porozuměli romské kultuře a přijali ji*. Díky projektovým aktivitám byli *tolerantnější* a měli méně předsudků a stereotypů.

Ředitelé ze Slovinska uvedli, že si pedagogové *lépe uvědomili, co inkluze romských dětí znamená*. Získali *praktické dovednosti pro inkluzivní aktivity* s romskými dětmi a rodiči ve školce a v romských komunitách a povedlo se jim také *zlepšit kvalitu těchto aktivit*. Do projektu byla zapojena jen menšina pedagogů ze školky, ale všichni o něm byli informováni.

Ředitel z Lotyšska zdůraznil, že pedagogové získali v průběhu projektu *nové znalosti*. Ředitelé v České republice ocenili význam projektu ve vytvořených *podpůrných materiálech*.

Na Slovensku, ve Slovinsku a v Lotyšsku pedagogové uvedli, že rozvinuli své *porozumění* romským komunitám. Získali nové znalosti o romské kultuře a tradicích.

Ve Slovinsku si také povšimli *částečného omezení stereotypů* u pedagogů a *lepšího porozumění inkluzi romských dětí do školky* v závislosti na úrovni zapojení do projektu. Je tedy potřeba se šíření informací o tomto tématu věnovat i do budoucna.

Jedna z učitelek z České republiky uvedla, že projekt pro ni byl *inspirací* k další práci s dětmi a *podporou* pro práci s rodiči.

Pedagogové ze Slovenska zdůraznili přínos projektu v *kurzu o sociální spravedlnosti, spolupráci* se všemi relevantními aktéry a ve vytvoření nové *obrázkové knížky*.

6. Výsledky pro předškolní zařízení

Dotazníky

Ředitelé ze Slovinska zaznamenali výsledky projektu pro své školky v oblasti *profesního rozvoje, vzájemného učení, překonávání stereotypů, flexibility, přijímání odlišnosti a zvýšení kvality vzdělávání* v instituci. Instituce se také stala *otevřenější vůči místní komunitě* a více pomáhala marginalizovaným skupinám v jejich zapojení do širší společnosti. Školka se ale zároveň vždy musí přizpůsobit také potřebám rodičů a dětí a snažit se neustále zlepšovat pracovní podmínky v rámci instituce. V Lotyšsku ředitelé uvedli, že předškolní zařízení těžilo ze *změny přístupu pracovníků k romským dětem*. Na Slovensku ředitelé pochválili lepší *spolupráci* mezi zaměstnanci, více setkání s rodiči a více romských rodičů zapojených do role asistentů učitele. V České republice vedoucí neviděli žádné zvláštní výsledky pro celé předškolní zařízení.

Pedagogové z Lotyšska uvedli, že projekt školku ovlivnil tím, že zvýšil zájem pedagogů a dětí o *interakci s romskými dětmi*, účast na aktivitách, *společné učení, poznávání nových lidí* a seberozvoj. V České republice pedagogové viděli hlavní přínos pro školku v prohloubení *komunikace mezi školkou a školou* a získání prostoru pro *setkávání s rodiči* a pro rozhovory o vývoji dítěte. Pracovníci ze Slovenska ocenili přínos romského jazyka, *spolupráci* s romskou komunitou, komunikaci s městskou částí a studijní návštěvy. Pedagogové ze Slovinska si nevšimli žádných organizačních ani jiných změn pro celou instituci.

7. Výsledky v oblasti spolupráce předškolních zařízení s dalšími lokálními organizacemi v místní komunitě

Dotazníky

Ředitelé ze Slovinska v dotaznících uvedli, že školka v průběhu projektu prohloubila spolupráci s lokálními institucemi a organizacemi (obzvláště s Centrem pro sociální práci a Zdravotním centrem). Na druhou stranu ale nespolupracovali se všemi organizacemi stejnou měrou a jedna organizace (Mozaika) je zklamala neprofesionálním přístupem a komunikací. V Lotyšsku ředitel uvedl, že se v průběhu projektu vyvinula dobrá spolupráce se střední školou v Preili a s tamějším muzeem. V České republice ředitelka vyzdvihla především úzkou spolupráci s organizací Člověk v tísni. Na Slovensku ředitelé uvedli spolupráci s obcí či městskou částí, obzvláště se starostou a sociálními pracovníky, a také zapojení nové neziskové organizace při řešení různých komunitních problémů.

Pedagogové ze Slovinska uvedli, že projekt u nich stimuloval počátek spolupráce mezi školkou a místní komunitou. Obzvláště pak vyzdvihli jednu konkrétní osobu z neziskové organizace, která byla velmi aktivně zapojena do kontaktování a stimulování rodičů a dětí v romské komunitě a která tak představovala jakýsi

most mezi nimi a školkou. Byla pro pedagogy velkou oporou, protože je informovala o potřebách a problémech romské komunity a pomáhala i s organizací a implementací projektových aktivit. Pedagogové také začali nově spolupracovat s jednou neziskovou organizací, zdravotním centrem a dvěma základními školami. Pracovníci z Lotyšska chválili pozitivní, přátelskou, zajímavou a efektivní spolupráci školky s tamější komunitou. Dětská knihovna a muzeum byly velmi nápomocné a ochotné se na projektu podílet. Pedagogové z České republiky uvedli prohloubení spolupráce mezi předškolním klubem a školkou. Slovenští pedagogové zdůraznili nové kontakty s neziskovou organizací pracující ve stejné oblasti, spolupráci s ministerstvem školství a nové kontakty se slovenskými i mezinárodními partnery. Zmínili také, že se během projektu rozvinuly studijní návštěvy i mezinárodní spolupráce.

8. Výsledky po místní komunitě

Dotazníky

Slovinští ředitelé zdůraznili spolupráci různých institucí v komunitě – zdravotního centra, základní školy, centra pro sociální práci a asociace Mozaik. Zmínili také získání lepší příležitosti pro vzájemnou spolupráci a kontakt, při kterém musí každá ze zapojených institucí přispět k lepší inkluzi a řešení současných systémových problémů. Projekt také započal přijímání romské kultury většinovou společností.

V Lotyšsku ředitel v dotazníku uvedl změnu přístupu na lokální úrovni. V České republice ředitel zdůraznil vývoj pozitivnějšího vztahu mezi školkou a místní komunitou v důsledku projektových aktivit. Na Slovensku ředitelé zmínili více důvěry a více propagace důležitosti vzdělání v tamějších komunitách.

Pedagogové ze Slovinska zmínili to, že se v průběhu projektu vyvinula spolupráce se zdravotním centrem a dvěma základními školami. Pedagog z Lotyšska zdůraznil pozitivní změnu postoje k Romům uvnitř komunity. Český pedagog uvedl větší informovanost v rámci komunity o možnostech předškolního vzdělávání a také o povinném roce předškolního vzdělávání. Pedagogové ze Slovenska zdůraznili důvěru romských rodičů ve spolupráci se školkou, která byla uznána jako důležitá součást komunitního života. Uvedli také větší důvěru v rodičovství a výchovu v průběhu projektu.

ZÁVĚR

Projekt se podařilo kvalitně realizovat všechny naplánované aktivity a dosáhnout všech cílů: zvýšení povědomí romských rodičů o důležitosti předškolního vzdělávání, posílení rodičovských kompetencí a posílení kompetencí pracovníků předškolních zařízení a zařízení samotných v oblasti implementace inkluzivních aktivit pro romské děti a rodiče a v oblasti spolupráce zařízení s místní komunitou. V průběhu projektu se také ve všech čtyřech zemích posílila důvěra romských rodičů k pracovníkům předškolních zařízení a zapojené instituce posílily spolupráci s dalšími aktéry místní komunity. Aktivity pozitivně ovlivnily kognitivní a sociální vývoj romských dětí a zjednodušily jejich nástup na základní školu. Projekt také prolomil některé předsudky pedagogických pracovníků a neromských rodičů a u všech zapojených skupin podpořil zájem o další sdílené aktivity, které podporují inkluzi ve společnosti. Kromě toho měl projekt mnoho dalších přínosů pro všechny zúčastněné. Předškolní aktivity za účelem inkluze romských dětí a jejich rodičů do předškolních programů tak jistě budou pokračovat i po skončení projektu, alespoň ve všech místních komunitách, které se projektu zúčastnily.

Seznam použitých zdrojů

- Aflatoun/Aflatot – training manual. (2017). Bratislava: Nadacia otvorenej spolocnosti – Open Society Foundation.
- Amnesty International. (2017) Roma Progress Report, <https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2016/08/czech-republic-roma-progress-report/>, accessed on 27/9/2017
- Bednářová, J; Šmardová, V. (2011). Školní zralost. *What should a child know before entering school [Co by mělo umět dítě před vstupem do školy]*. Brno: Computer press.
- Bernát, A.; Rahman, S. (2014). Integration policies focused on Roma. Discussion paper on the policies applied in practice in selected EU Member States through comprehensive programmes. Hungary: TÁRKI Social Research Institute.
- Buck, A. (2009). Reaching Further Through Outreach Advice. V Buck, A. (ur). Reaching Further: Innovation, Access and Quality in Legal Services. London: The Stationery Office.
- Building Futures: Developing trust. A focus on provision for children from Gypsy, Roma and Traveler backgrounds in the Early Years Foundation Stage (2009). Velika Britanija: Department for children, schools and families.
- Bytešníková, I. (2012). *Communication of Preschool Children [Komunikace dětí předškolního věku]*; Praha: Grada.
- Communication from the Commission (2011). Early Childhood Education and Care: Providing all our children with the best start for the world of tomorrow. European Commission, COM(2011) 66 final, Brussels, February 17, 2011. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0066:FIN:EN:PDF>, accessed on 18/06/2017.
- Čada, K. et al. (2015). *Analysis of Socially Excluded Areas in the Czech Republic [Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR]*; Prague: Gabal Analysis and Consulting; www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/Analyza_socialne_vyloucenych_lokalit_GAC.pdf
- ČOSIV (Czech Professional Society for Inclusive Education).(2017). *Changes in Preschool Education – compulsory year of preschool education and education of two-year-olds [Změny v předškolním vzdělávání – povinný rok předškolního vzdělávání i vzdělávání dvouletých dětí]*; <https://cosiv.cz/cs/2016/08/11/zmeny-v-predskolnim-vzdelavani-povinny-rok-predskolniho-vzdelavani-i-vzdelavani-dvouletych-deti/>, retrieved on 31/7/2017
- Denied a future? (2001). London: Save the Children.
- Early Childhood Education & Care & Long-term Effects*. (2016). Maki Park, Migration Policy Institute Ankie Vandekerckhove, VBJK, Centre for Innovation in the Early Years. http://www.europe-kbf.eu/~media/Europe/TFIEY/Final-Publication/Brochure_EN_TFIEY_POLICY_final.pdf

- European Commission. (2016). *Effective Roma integration measures in the Member States 2016*; COM (2016) 424, accessed on 27 June 2016; http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma-report-2016_en.pdf
- Government proposal: Amendment to the laws n. 561/2004 and n. 200/1990, 2015, retrieved from <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=611&CT1=0>
- ICDI (2017). TOY for Inclusion Toolkit: A step by step guide to create inclusive ECEC play hubs for all generations.
- Information on Roma integration policy measures in Latvia KM_121211_romu_integrācija http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma_latvia_strategy_en.pdf, accessed on 27/7/2017
- ISSA (2005). Education for Social Justice: Training Manual for Adults.
- Ivatts A.; Čada K.; Felcmanová L.; Greger D.; Straková J. (2015). *Roma Early Childhood Inclusion+: Special Report on Roma Inclusion in Early Childhood Education and Care – Czech Republic*, Open Society Foundations, Roma Education Fund, UNICEF. http://osf.cz/wp-content/uploads/2015/11/RECI_Czech_Republic_report_ENG-online-WEB-11-12-2015.pdf
- Jager, J. (2015). Odnos ravnateljcev in strokovnih delavcev vrtcev ter predstavnikov lokalnih skupnosti do izvajanja predšolskih programov za ogrožene otroke. Doktorska disertacija. Koper: UP PEF.
- Jager, J. (2016). Teoretični vidiki vzpostavljanja sodelovanja med vrtcem in lokalno skupnostjo na področju vključevanja romskih otrok in njihovih staršev v predšolske programe. V Zgonec, P. (ur.), »A jutri spet pridete?« Od doma do vrtca s pomočjo dostopnih in kakovostnih predšolskih programov za romske otroke in njihove starše (str. 70–73). Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Jurova, A. (2004). „Romovia na Slovensku“. In Narod a narodnosti na Slovensku. Stav vyskumu po roku 1989 a jeho perspektivy. Presov: UNIVERSUM pre Spolocenskovedny ustav SAV v Kosiciach.
- Kulhánková, E; Málková, G. (2008). *Phonematic reception and its role in literac y development [Fonematické uvědomování a jeho role ve vývoji gramotnosti]*; E – psychologie, issue n. 4, 2008.
- Laat, J. de. (2012). *Toward an equal start: closing the early learning gap for Roma Children in Eastern Europe*. http://siteresources.worldbank.org/EXTROMA/Resources/RomaECD_FinalReport.pdf accessed on 24/8/2017
- Landers, C; Hayes, K; David, J. (2005). *Getting Ready for School: Fun Activities for Children and Caregivers. Preparing Parent Facilitators: A Training Guide*. International Step by Step Association.
- Lazarri, A.; Vandenbroeck, M. (2013). *Accessibility of ECEC for children from ethnic minority and low-income families*. <http://www.calameo.com/read/001774295780e9c56e158?authid=lunFhaVetzQ6> , accessed on 20/7/2017
- Latvia RAXEN National Focal Point, Thematic Study. (2009). Housing conditions of Roma and Travellers, p. 11.
- Latvian Facts (2015). Roma in Latvia, Research report 2015. https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/Sabiedribas_integracija/Romi/Papildu/romi_latvija_petijums_ENG.pdf , accessed on 21/7/2017

- Lindeboom, G. J. in Buiskool, B. J. (2013). *Quality in early childhood Education and care*. Bruselj: Policy Department Structural and Cohesion Policies.
- Early Childhood Education & Care & Long-term Effects*. http://www.europe-kbf.eu/~media/Europe/TFIEY/TFIEY-1_PP/Edward_Melhuish.pdf. Sylva, K. (2016). *The Effects of Early Education Park and Vandekerkhove. Early Childhood Education and Services for All! Policy Recommendations Derived from the Transatlantic Forum for Inclusive Early Years (TFIEY)*, KBF, Belgium from www.kbs-frb.be and www.inclusive-early-years.org
- <http://www.europe-kbf.eu/en/projects/early-childhood/transatlantic-forum-on-inclusive-early-years>, accessed on 29/7/2017
- People in Need (2016). *We Say it Together/Vakeras jekhetane: Methodology for supporting preschool education [Říkáme si společně/Vakeras jekhetane: Metodika pro podporu předškolního vzdělávání]*; Praha. https://www.varianty.cz/download/docs/2697_r-i-ka-me-si-spolec-ne-metodika-pro-pedagogy.pdf
- Randglová, Sedláčková, Lánská (eds.) (2015). *Guide to Low Threshold Preschool Clubs: Preschool education of Socially Disadvantaged Children and Cooperation with Their Families [Průvodce nízkoprahovými předškolními kluby. Předškolní vzdělávání sociálně znevýhodněných dětí a spolupráce s jejich rodinami]*. Člověk v tísni, o. p. s.
- https://www.clovekvtsni.cz/uploads/file/1433496417-predskoly_web.pdf
- RECI+ Slovak Republic Report. (2017). Bratislava.
- Report on the Situation of Roma Communities in the Czech Republic. (2015) [Zpráva o stavu romské menšiny za rok 2015]*, retrieved from <https://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/zprava-o-stavu-romske-mensiny-za-rok-2015-146576/>, downloaded on 31/7/2017
- Režek, M. (2013). *Spoznavno-animacijski dnevi v vrtcu in šoli*. V Vonta, T.(ur), *Začnimo na začetku*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- ROMACT Handbook*. (2016). Council of Europe, Strasbourg, France.
- Sharif M. N., For Pakistan, education is the key to ensuring social justice <http://www.scmp.com/comment/insight-opinion/article/1831940/pakistan-education-key-ensuring-social-justice> accessed on 29/7/2017
- Sklenka, M.; Sklenkova, D. (2016). *Rodicovstvo zalozene na dovere*. Žiar nad Hronom: Škola dokoran – Wide Open School, n. o.
- Sklenka, M., Sklenkova, D. (2016). *Zdravie a dieta*. Žiar nad Hronom: Škola dokoran – Wide Open School, n. o.
- Splošne informacije o romski etnični skupnosti v Republiki Sloveniji (2006). Ljubljana: Vlada RS, Urad za narodnosti.
- Sprocha, B. (2014). *Reprodukcia romskeho obyvateľstva na Slovensku a prognoza jeho populacneho vyvoja*. Bratislava: INFOSTAT. <http://www.infostat.sk/vdc/pdf/Romovia.pdf>
- Suvada, M. (2015). *Romovia v slovenských mestach*. Bratislava: POMS. <http://suvada.sk/romovia-v-slovenskych-mestach.pdf>

-
- Šulová, L. et al. (2014). *Importance of Home Preparation for a Beginner Student [Význam domácí přípravy pro začínajícího školáka]*. Praha: Wolters Kluwer.
- Tankersley, D.; Brajković, S.; Handžar, S.; Rimkiene, R.; Sabaliauskiene, R.; Trikić, Z., Vonta, T. (2013). *Od teorije k praksi. Vodnik po pedagoških področjih kakovosti ISSA*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- The situation of Roma in 11 EU Member States: Survey results at a glance (2012). Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Training Module and materials for training of professional and for general public*; People in Need: educational program Varianty, 2017.
- The UN Convention of the Children Rights (1989). http://www.childrensrights.ie/sites/default/files/submissions_reports/files/UNCRCEnglish_0.pdf, accessed on 14/7/2017
- UNICEF. (2008). *The child care transition. A league table of early childhood education and care in economically advanced countries*; Innocenti Report Card 8. Florence: UNICEF Innocenti Research Centre. http://www.unicef.org.jp/library/pdf/lab0_rc8.pdf

